

ADATTÁR.

ADATOK PÁPAI PÁRIZ FERENCZ ÉLETÉHEZ.

(Második, befejező közlemény.)

17.

1715. jul. 13. Páriz levele gr. Teleki Sándorhoz.

Méltóságos gróf ur, nékem bizodalmas uram.

Kegyelmed levelét alázatosan vöttem, szintén akkor, mikor Besenyei uramat hivattam, hogy levelemet és fiam levelét, mely post sex mensium moram érkezett akkor, elküldje Kegyelmedhez. Az száz aranyat kezemben elhozták rész szerént aranyul, rész szerént ezüst pénzül az ur Josika Imre uram ő nagysága parancsolatjából, ez lévén ő nagyságának parancsolatja, hogy immediata nekem hozzák és én küldjem fel; de én immár, noha az Kegyelmed intézési én tőlem titokba vannak, azt nem disputalom, hanem Kegyelmed parancsolatjára mindjárt kézben adom, annál inkább, a mint Kegyelmed, méltóságos ur, írja, mivel ez az curator urak akaratja, melyet nekem is tudnom kellene. Fiam írja, hogy Kegyelmed Uram valami supplementumot praetendal az méltóságos akkori deputatiotul Beszterczéről adatott 100 aranyra, melyet én nem értek, nem tudom mi dolog.

Én tudom, hogy jámbor szolgálatomért az collegium nekem adós, azt is látom, hogy Kegyelmed Uram mind hozzám idegen, annál inkább az meg nem fizetésre, minthogy uri módja vagyon benne, ingeniosus, de mutat Isten arra is utat, ha egyik bevágódik is. Az kölcsön adott pénzem dolgának jó utjában akadtam, Istennek hálá, azt nem kérem, mivel Istent félem, ha akkor kitanolhattam volna, nem említettem volna. Méltóságos gubernator ő excellentiája mondja, hogy a mi curatorunk, ki, nem akarva mondani, ő excellentiájának azt mondotta, hogy az enyedi professorok olyan telhetetlenek mint a Romano Catholicusoknál az Jesuiták. Azt tudom, hogy nem tölti senki: sem professornak, sem praeceptornak, sem alumnusnak rend szerént való fizetése nincsen. Lakó házamnál egy szeget az pusztaságban Besenyei uram nem épít, soha arra időt nem vehet. Az tiszteletes collegáim mint telnek, magok tudják.

Fiam írja, hogy nagy rövidségekre lett azt kívánt leveleknek fel

nem menése. Én irtam, küldésekre nem bizattam, ők is sok haszontalan járás miatt nem készíthetik magokat. Fiat Domini voluntas. Ajánlom, méltóságos ur magamat és egy közjóra készülő második fiamat Kegyelmed uri grátiájában, Kegyelmedet méltóságos házával együtt hogy sok időkre virágozzék, Isten erős óltalmában.

N. Enyed 13. Julii 1715.

Kegyelmednek, Méltóságos Ur

alázatos szolgálója
Pápai Ferencz.

P. S. Az Kegyelmed parancsolatjára ez collegiumban bejött új ember, félt, hogy fel ne fordítson bennünket, mivel ez Stainville ő excellentiája Regimenének patere volt, az mostan itt quartélyozó vicecolonellussal ez helyben quartélyozott, minden nap misét celebralt, az gyermek is ismeri az városban, lehetetlen, ki nem tudódni: eddig latealt, de ha megtudják, egyáltalyában fegyverrel is kiveszik, nagy collisionkra és magának, ha igazán desertor monachus, melyet Isten tud, nagy veszedelmére. Jobb lőtt volna, a mint mondja, hogy ő Debreczenben igyekezett, utjában előbocsátani.

Külszím: Illustrissimo domino Alexandro S. R. I. Comiti Teleki de Szék (cum plenis meritarum dignitatum titulis) domino, domino fautori ac patrono mihi colendissimo.

Teleki jegyzete a levél hátsó lapján. A Pater dolgában s egyebekről irt igen illetlen levél.

(Teleki levéltár 2337. sz. a)

18.

1715. jul. 26. Páriz levele gróf Teleki Sándorhoz.

Méltóságos Gróf ur, nekem nagy jó uram.

Minemű nagy veszedelemben forog tegnaptul fogva mind magunk, mind az ifjuság dolga az collegiumban, kelleték Kegyelmednek megjelentem, mivel T. collegáim ő kegyelmek még tegnap elmentek Szebenben az urhoz, hogy megbeszéljék és tanácsot kérjenek, mit csináljunk. Mi ez embernek itt létét megjelentettük volt már egy hete T. püspök uramnak, ő kegyelme pedig az urnak, az ur több uraknak és igen csudálták s nehezítették ide tétetését, holott itt az vicecolonellusnál fungálván az nyáron, itt minden esmerte, mind miles mind vársi, kikkel sokszor vendégeskedett; miolta itt vagyon is nem rejtette magát, igen bátran járt kamarákról kamarákra, udvarra, gyermekekkel esmerkedett etc. Szebenből azért sub rosa professor T. Zilahi uram által parancsoltatott, hogy valamint innen iktassuk el mindjárt, de ő teljességgel nem akart cedálni, adván okát, hogy Kegyelmed ígérte, hogy itt manuteneálja, semmit ne féljen, ő pedig Kegyelmed segítségével akart menni Debreczembe, de Kegyelmed ide parancsolta jöni, ő azt mondotta. Quid fit? Die 24. praesentis reggel, 8 órakor ide érkezik az vicecolonellushoz az mikházi barát, ki a mint mondja esperestnél is volt, ott kereste, onnan igazítatott Kegyelmedhez, ott is kereste és kérte elő, onnan, a mint mondja,

Kegyelmedtől igazítottatott ide, hogy azt mi collegiumunktól kérje elő, mivel bizonyosan itt vagyon. Ugy ment ő Kegyelmetől az generalis commendans ő excellentiájához, onnan micsoda instructioval, ide az vicecolonellushoz szeredán. Az az ember kitenkintvén az ablakon, minthogy felházban volt, honnan recta az vicecolonellus szállásra látott, meglátja az barátot és megesmeri, ki legyen és ottan consternalodik, elhívén bizonyosan, hogy őtet keresi. Azért ő fogja magát és az collegium kertin által a szőlők felé, már estve lévén elszökik. Az nap hallgattak az barátok, az tövissi superiort is ide hozván magával és az vármegye fő biráját Szalánczi uramat, hanem 25. praesentis tegnap hozzám küldi az vicecolonellus reggel az Furierjét, ezt izenvén, hogy nagy dolga vagyon velünk, azért mi professorok és három első deák oda menjünk, hogy aperiálja, ott vagyon az főbiró uram, az vármegye notariususa és az város hadnagya Köblös uram. T. collegáim szintén kísértáltak volt a mezőre, izeném, hogy haza hivatom ő kegyelmeket és elmegyünk. Minthogy pedig ebben késedelem lött, az alatt ide jöttek hozzám mind az tövissi, mind az mikházi pater és mindjárt abrupte kívánják, hogy az apostata barátot hozassam ide elejekben, mert egyátalyában az collegiumban vagyon, mivel ma is látták. Mondám: én nem sitalhatom, ha szinte akarnám is, mivel ő kegyelmét az utszán járván, az ablakról megesmerte és innen kiszökött. Mondja, hogy ez nem lehet igaz, mert reggel is látták, Calvinista magyar mondotta neki, de ez nem mehetett volna el, mert az város körül tegnaptól fogva mind vigyázó custodia volt egész éjjel. Mindeddig csak azon litigalunk. Mi azt mondjuk, hogy elszökött és igazán mondjunk, életünket kötjük belé, ha itt találhatik; ők nem hiszik, hanem erősen instalnak s parancsolják, hogy sitaljuk; ha elszökött, tudnunk kell, hova lött, mivel curatorunk parancsolta, hogy jól reá vigyázzunk. Mindezekre felelünk, de nincsen haszna, minden órán ordre szerént militaris executióval és collegiumunk elvesztésével, az jószágnak is felpraedáltatásával fenyeget az vicecolonellus. Ez után foetidusok leszünk előtök. Félek, hogy még t. collegáim valami válasszal érkeznek, addig feladnak rajtunk, éjjel nappal custodiat tart az collegium előtt és szüntelen fenyegetéssel mortifical. Ez tűz annál keser, vesebb, hogy magunkétól támadott reánk. T. collegáim úgy mentenek, hogy Szebenből az méltóságos generalis commendanshoz is elmenjenek a hol találják. Ajánlom ezzel Isten erős oltalmába, méltóságos ur, Kegyelmedet. Kegyelmednek, méltóságos ur.

N. Enyed d. 26. Julii. reggel, anno 1715.

alázatos igen szomorú szolgája
Pápai Ferencz. m. p.

Külczim: Méltóságos gróf urnak, Széki Teleki Sándor uramnak (cum pleno meritarum dignitatum titulo) nagy jó uramnak, fautoromnak ő kegyelmének alázatosan irám.

Más kézzel: Az Páterről szól.

(Teleki levéltár 2338. sz. a.)

19.

1716. jan. 17. Páriz levele gr. Teleki Sándorhoz.

Méltóságos gróf uram, bizodalmas jó uram, fautorom.

Kegyelmed nekem küldött levelére választ akkor nem teheték nehéz nyavalyám miá, melyről, méltóságos ur, Kegyelmedet alázatosan követem. Az én fiam sub dato 1. Septembris Londinumból az méltóságos regium gubernium adta 100 aranyról, az melyet nálam lenni tud, mert az elmúlt nyáron megirtam volt kétszer is, azt írja, hogy mivel ez tavaszon mihelt az tengeren való hajókázás bátorságos leszen, Angliából kijő, Isten azt adván, Hála felé: azért Imre fiamtól azon aranyokat eleibe elküldjem, melyet is kell cselekednem, mivel úgy tudom, az méltóságos gubernator az aránt, ő excellentiája számot kér tőlem. Az fiamt Imrét májusig, ha élek, Hollandiáig való viaticummal elkészítem, ha az Kegyelmed gratiája is az aránt méltóságos ur, Bandival együtt accedal, mivel Ferencz fiam primario ő számokra munkálódott annyit az leidai beneficiumnak szerzésében. Kérem is igen alázatosan, méltóságos ur, Kegyelmedet, nem nézván az én méltatlanságomat, tekintsen uri gratusos favoraval ez második fiamra is, ki akar ecclesiai akar scholai szolgálatra, melyre Isten utat mutat jövőendőben, minden jónak itileti szerént alkalmas lészen sokak felett, a mint eddig is szép hasznos jeleit adta. Ajánlom, méltóságos ur, Kegyelmedet és egész uri házát Isten erős oltalmában, Isten ez uj esztendőnek folyásában minden jó áldásokkal látogassa, méltóságos ur, Kegyelmedet és életét többekkel is virágzó állapotban szaporítsa.

N. Enyed 17. Januarii 1716.

Kegyelmednek, méltóságos ur,

alázatos szolgája
Pápai Ferencz.

(Külczim nélkül. Telekilevéltár 2339. sz. a.)

20.

1716. febr. 2. A nagy-enyedi tanulóifjuság panaszirata az erdélyi ref. egyházi tanácshoz Páriz és két tanártársa ellen.

Ide alább subscribált nemes reformatum Bethlen collegium curatorii előtt most recenter ez ide alább specificalando punctumok szerint tötenek panaszt a collegium részéről azon nemes collegium juratusi sub ea spe, hogy azokat a méltóságos supremum consistoriummal orvosoltassuk, oly cautio alatt penig, hogy ők is azért ne persequaltassanak a professoroktól ő kegyelmektől.

Elsőben azért panaszolnak Pápai uramra.¹

¹ E szöveggel párhuzamosan all a panaszpontoknak más kéztől származó következő fogalmazása:

1-ma. A' fellyeb való esztendőkbekben Marcus Averius Boxhornius nevű auctor politiáját minden fructificatio nélkül két izben tanítá ő kegyelme, a' közelebb való két esztendőben peniglen öreg s erőtlenlége miatt egynehány

Quaerela 1-ma. Sok esztendőktől fogva az politica tanítással, ugy most is idem, quod alias, uno verbo azt mondhatják inkább ő kegyelme felől, hogy két esztendők elfolyása alatt, nem szolgált semmit mert az vénségtől s erőtlenségtől nem szolgálhatott, egy néhány órák felett egy egy esztendő alatt nem is tanítván ő kegyelme.

2-do. Keservesen panasznak, hogy nem sufferalhatják az ő kegyelme keménységeit s kemény szavait, mely szók az becsületben élő ifjaknak előtte az kicsapással aequiparalattik, mely nehézségek privatus respectu-sokból származik, ugy mint az mostan benn lévő togatus fia minden napi delatiojából és ha ki in iudicio az Pápai uram votuma szerint nem

órák felett nem tanithata, sőt azok alatt semmit sem használt. Azért igen szomoruan vagyunk, nogy soha Phisicca demonstratiot spherán vagy magnesen nem láttunk, sőt a mi nagyobb 90 togatus deákok között alig vadnak nyolczan, kik ő kegyelmétől ezt is hallották volna: Quid est Phisicca?

2. Bizonyára keservesen említettük méltóságos gr. ur Széki Teleki Sándor curátor urunknak ilyen véggel, hogy a méltóságos supremum consistorium által orvosoltassa e' második panaszinkban irt privatus respectustól származott ő kegyelme mostoha atyai keménységét, mivel ha az ő kegyelme togatus fia némelyekre ok nélkül megnehezelt s-deferalt, ha in iudicio ő kegyelme votuma szerint nem pronuciáltunk és az statuta szerint praetendaltuk az ifjuság igazgatását, ha curator urainkat, nevezetesen méltóságos grof Széki Teleki Sándor urunkat szükségseink orvoslásáért látogattuk s-udvaroltuk és idvezült Enyedi István uram árváihoz bene addictusok közülünk voltak: az ilyen közül némelyikünk ő kegyelmétől mind külső mind belsőképen rutul becstelenített s gyaláztatott, némelyikünk minden beneficiumtól privátatott és a collegiumból minden törvény nélkül elimináltatott. Exemplum habemus.

3. E panaszunkban specificált ifjak mellett instáló jurátusunk nem csak kemény választ vött, sőt az instantiáért fenyegetést, hasonlóképen az ifjak is; egyik kik közül a törvénytelen fenyegetéstől megijedvén, studiumát félben hadta s-elszökött: ugy Gyujtó Ferencz nevű academiakra czélező ifju a praeceptorianak esztendő előtt való elvételeért szégyenletiben a collegiumból elmene.

4. Gyakron az ő kegyelmének nem tetző vótizátiókért tempore iudicii elvettük a kemény pirongatást.

5. A' collegium statutuma igy sonál: Cura aedificiorum et cubiculorum dispensatio penes officiales esto: mégis ez ellen rectorágában azt ő kegyelme maga kezén folytatta s-ez után is látjuk, mikor változások esnek, bosszuszágunkra folytatni akarja.

6. A' classica praeceptorica osztásában való általhágásért és privatus discipulus nem adásért eleitől fogva sok érdemes legények szomorkodtak s-ma is szomorkodnak sokan collegiumunkban, sőt szégyenletekben tudatlanul kénszeritettek s kénszeritetnek elmenni magok gyaláztatjával és a jóra czélező szándékok félben szakasztani.

7. A bibliothecának elvétele, a könyveknek a belső boltban való szorítása s-porban való heverése mind a collegiumnak, mind a reformata religiónak megsirathatatlan kárára vagyon és a méltóságos supremum ref. consistorium egynehányzori dispositiójával, curátorok ő nagysága s-ő kegyelmek admotiójával¹ nem gondolván, maga nem kellő ususára tartja.

8. Ez említett példán kívül több jelekből is manifestissime észre vöttük a collegium jussának s-collegiumnak contentussával való nagy favorát ő kegyelmének Enyed városához ilyen dologban ex gratia: mint t. Pápai uram, mind Enyed városa erősen munkálódják ezt: a collegiumnak ne legyen külső tisztartója (igy) és számtartója, hanem legyen enyedi (innen következett gyakorta sok dézmás szőlőknek s-földeknek megnemesítettése, mint ilyenekre a közeleb esztendőkbén lévő becsületes udvarbírák akadtak), melyet ha ő kegyelmek meg-

¹ Igy, »admonitio« helyett.

votizál; ha ki az statuta szerint praetendálja az ifjuság igazgatását; az ki az curatorokat, hozván ugy az alkotmány, látogatja (féltvén őket panaszolástól), kivált pedig Teleki Sándort edgyikünket; (így!) az kik miatt az ifjuságot az curatorjok ellen való panaszra nem indulhatja Pápai uram; az kik az néhai professor Enyedi uram felől jó emlékezettel vadnak, Enyedi uram árva házához s-fiaihoz bene addictusok: az ilyenek s-az ilyen okokból denigratusok.

3-tio. Lamentálnak, hogy recenter is megharagudván ő kegyelme némely ifjakra, kicsapatással infallibiliter s-kemény állatással fenyegetvén őket, instantiajokra az jurata domus felküldvén ő kegyelméhez,

nyernének, félő nekünk örökös fiaknak ezt re mondják idő mulva: Veteres mi-grate coloni. A' mely becsületes deák pedig az alaminában adott bort bé akart hozni, (melyet bé is hozott), helyes és törvényes uton módon volt, mindazáltal keserves pironkodást szenvedett mind a két részről, mint e punctumban a leirt historiának tenora tartja, sőt fenyegettetett váraasi uraiméktől a bornak kivágattatásával. Továbbá a kik a collegiumnak nagy ellenségei, mint említett bennünket akasztó fára itilő Károlyi Sámuel nevű assessor és a kik a collegiumban tanuló ifjaknak valami injuriát cselekesznek, azok kedves emberei ő kegyelmének.

9. Ezért lamentálja erősen a juvenus a theologica professiora eleitől fogva rendelt s-usuált legalkalmatosb 9 orakat, mert a mostani theologica professiora rendelt reggeli 6 órák téiben nem alkalmasok cartara hogy valamit rápiálhas-son, különben is azok a nemes órák gyakrabban vácálnak

10. Köblös János uram alumnumst tarthatna a collegiumban, de privatus respectusért t. Pápai uram sok ministeriumra czélózó jó igyekezetű szegény legé-nyeknek praejudiciumára a collegiumban alumnián tartja.

Nyilván vagon, hogy ő kegyelme itthon létében a tanításra rendelt óráit el nem mulatja, hanem azokon serényen tanít: de még a philosophiához szokatlan és ha nem admonáltatik (így!) hogy a külső dolgokon való kapást letévén, serényebben tanulásnak incumbáljon, perfecte mikor taníthatja, nem tudjuk; ha pedig admonealtatik, jó remétségünk vagon ő kegyelme felől.

Tanítása ő kegyelmének mind szorgalmatos, mind pedig gyümölcsös; de ha kikre t. Pápai uram megneheztel, azok t. Szigeti uramtól nem manutene-áztatnak, sőt Pápai uram kedvéért t. Szigeti uram is szomorgatni kész.

Ezen panaszinkkal folyamodunk igen alázatosan a méltóságos ref. consistorium eleiben és instalunk, édes atyáiképen orvosolni méltóztassék, mely Isten dicsősége mellett buzgó nagy indulatjáért nagyságtoknak s kegyelmeteknek, Istenünkhöz botani (így!) * könyörgésünket éjjel-nappal meg nem szününk.

Irtek jó lelki ismérettel a N. enyedi collegiumban anno 1716 die 10 Martii. Nagyságtoknak s kegyelmeteknek mindenekben hűséges alázatos kész szolgálói:

Bibarczfalvi László, m. p.

collegium seniora.

Bodoki Mihály, m. p.

coll. contrascribája.

Johannes Csekelaki, m. p.

coll. observator.

Bodoki Samuel, m. p.

coll. óbserv.

Vásárhelyi Ferencz, m. p.

coll. observ.

(Teleki levéltár 2359. sz. a.)

* »Bocsátani« helyett.

kezeskedett az jurata domus és obligalta magát érettek, ilyen formában, hogy az statuta szerint való büntetést, ha judicialiter convicalodnának, suffe-ralják, csak minekelőtte az statuta szerint dolgok el nem igazodnék, csapa-tással eliminatiojok ne légyen, de az juratusok ellenkező kemény választ obtineálván, az perlendő ifjak is tartván az törvénytelen erőszaktól, elszöktek s tanulásokat félben szakasztották; több ilyen forma példa is esett, sőt nagy kárával az ecclesiának, academiára szándékozó ifju is, úgy mint Gyujto nevű, kénytelenített sok szomorgatása miatt jó elmé-jét változtatni s a collegiumot elhadni.

4-to. Lamentálnak az officialisok s-juratusok, hogy in judicio et tempore votizationis is gyakorta ottan az ő kegyelmének nem tetcző votizatióért kemény pirongatással illetetnek ő kegyelmétől.

5. Lamentálnak, hogy az statuta tenora ellen ő kegyelme az cubiculumoknak osztását, abban való dispensatiót kivette ex suis priva-titibus az officialisoknak, a seniornak s-contrascribanak kezekből és az elmúlt őszig való rectorágában maga kezén folytatta Pápai uram.

6-to. Hasonlóképpen nem respectálván ő kegyelme mint peda-gogiarcha az oly ifjakban, kik absque causis ő kegyelme előtt notatusok voltak, az tudományt és az érdemet, az classica praeceptoría osztásában injuriose általhágta s-ugrotta ő kegyelme; privatus discipulusokat is taní-tani s-fogadni nem hagyott és ő kegyelme sem adott, mely nélkül igen sovány minden ifjunak a konyhája.

7-mo. Az külső bibliothecáját az collegiumnak erőszakkal tartja ő kegyelme maga nem kellő ususára; az méltóságos supremum ref. consistorium egynehányszori dispositiójával s-curatoroktól való admoni-tiojival való nem gondolással, az collegium könyveiben minden nap neve-kedő megbecsülhetetlen sok kárral. Az collegium könyvei összehányva nagy része a földön rakásban az belső kis boltban szorítatván ő kegyelmé-től, mely külső theca, mig néh. Enyedi uramnál volt, akkor ő kegyelme obtinealt kemény dispositiót Enyedi uramra ex condignis rationibus super restitutione az leirt méltóságos consistoriumtól, ő kegyelme pedig mihelly (így!) helyében szállott Enyedi uramnak, ellenkezőképen mingyárt magá-nak manutenealta ő kegyelme.

8-vo. Urgentissime kívánják az principisták képében kötelességek szerint megjelentését, hogy vették ő kegyelmében manifestissime sok jelek-ből észre az collegium jussának s-collegiumnak contentusával való nagy favorát Enyed városához, oly dolgokban is, melyekben collisioja volt az collegiumnak passionate az várossal eleitől fogva, úgy hogy féltik az collegiumot nagyobb jussában való megháborítástól is az városiaktól, ha az consistorium s-curatorok praecautioval nem élnek ezen punctumban. Exempli gratia: Az őszszel egy deák bort vivén be egy edényben egy külső helyről Enyedre, mely bornak bévitele helyes és törvényes volt az szerint az régi Enyedi városával contráhalt conventio szerint, melyet cir. 35 esztendőekkel a mely időt t. püspökünk ő kegyelme jobban emlét, ez előtt az collegium akkori curatorí, nagy kárával ugyan az collegium-nak, mely szerint is az bor bévitelt eddig az ifjuság pactizalt (így!) és azon fenn leirt bor bevitelért az mostani város hadnagya Köblös

János uram ő kegyelme midőn indignálódott volna azon deákokra s-annak kemény szókat adott volna, ment a deák panaszra s-manutentiora professor Pápai uramhoz, mint professorához s egyersmind collegium rectorához, holott is a deák nagy amimadversiot szenvedett ő kegyelmétől, az városnak méltó, collegium jussa ellen való praetensióját allégálván ő kegyelme. Ezen Pápai uram favorának okát s-jelét mondják ilyen dolgokból, hogy ő kegyelme igen megörökségesedett ember Enyeden és az mely enyedi assessor legnagyobb ellensége az collegiumnak (ki azt teli torokkal mondotta az elein nagy anxietassában az collegiumnak: Azt akarnám, ugymond, hogy vagy hatot az eleiben a diákoknak ma az akasztó-fán látnék) legjobb jobb barátja s-gyakoribb embere az.

9-no. Nem alávaló, sött notabilis kárának lenni mondják az ifjuságnak ezt. Hogy az theologia professiora eleitől fogva rendelt s-usualt legalkalmatosb orákat Pápai uram magának vött s-tulajdonított, holott ő kegyelme is csak tanítás nélkül tölti el gyakrabban orájit. Mely órának urgenter solicitálja az ifjuság restitucióját in statum pristinum.

10. Lamentálnak, hogy az pénzes alumniát is, derék jószágos s-jobbágyos ifjaknak osztotta ő kegyelme az ministeriumra czéló (igy) s tanuló, megszűnnét jött, vagy igen jó, szegényebb subjectumoknak decessusokkal csak privatus respectusból és hogy ez után praecautioval éljen az méltóságos supremum consistorium ilyen ellen: ardentere kívánják.

Másodczor panaszkodnak Szilágyi uramra.

Látják azt, hogy azon scientiának professiojához s-tanításához, melyet ő kegyelme tanít, igen szokatlan, s-nyelve latínitassa is ő kegyelmének vastag s-durva, különben, mikor ő kegyelme Enyeden helyben van, az oráit nem igen negligálja ő kegyelme professio nélkül, tanításának pedig fructussa ezután mint leszen s-mint szokik ő kegyelme is az tanításhoz: azt az Isten tudja.

Harmadczor így szólnak, de panasznak is Szigethi ura(mra).

Tanítása ő kegyelmének mind gyakori, mind tudos, s-mind fogatos, úgy hogy az ő kegyelme tanítása s-abból épülése az ifjaknak dicsiretesen foly, de gyakorta statuta ellen szomorgatattván az ifjuság Pápai uramtól, midőn ő kegyelmétől manutentiot várnának, igen adhae-real a Pápai uram akaratjának mindenekben.

Irtuk ezeket igaz jó lelki ismerettel Szebemben. Ao 1716. 2. Febr.

Opinioja az subscribált személyeknek.

Citáltassanak az méltóságos supremum reformatum consistoriumtól azon ifjak és per depositionem juramenti az felyebb leirt paragraphusok szerint examináltassanak.

21.

1716. febr. 5. Páriz levele gróf Teleki Sándorhoz.

Méltóságos gróf uram, nekem bizodalmas jó uram.

Szintén 4. praesentis érkezik fiam levele hozzám Kegyelmednek szólóval együtt Londinumból, melyet ez alkalmatosságon kapván, el is küldöttem Kegyelmednek. Jó módja akadott Londinumban az Szebenben levélküldésre, mert amaz szebeni régi pictornak Jeremiasnak édes fia Tobias nevű Londinumban lakik, ki igen excellit in pictoria és gyakorta küld levelet Szebenben lakó testvér öcsének Jeremiásnak, kivel Kegyelmed, méltóságos ur, ha úgy tetszik, beszélhet.

E mellett jelenté Nádudvari uram, hogy az én replicamat sem az 80 forint elemosynáról, sem a Bereczkiné 50 forint adósságáról nem hitték el az deputatus bírák ő kegyelmének, holott én a Bereczkiné dolgában soha nem elegyedtem, sem contractusa, sem pénze nálam nincsen, hanem Havaselyi uram forgatta, melyről minemű hiteles recognitiót adott Havaselyi uram mostan Károlyvárárt, az méltóságos urnak accludaltam párban. Én nem tudom, micsoda gonosz lelkű ember volt, a ki az aránt az méltóságos urnak engemet ily sinistre deferalt; bánom hogy az méltóságos ur effélével fárasztatik. Ajánlom Isten erős oltalmában Kegyelmedet és uri házáat egészen.

N. Enyed 5. Febr. 1716.

Kegyelmednek, méltóságos ur,

alázatos szolgája

Pápai Ferencz m. p.

(Külczim nélkül. Teleki levéltár 2340. sz. a.)

22.

1716. márcz. 16. Bibarczfalvi László levele Párizról gr. Teleki Sándorhoz.

Az Ur Isten a' méltóságos gróf urat a' maga anyaszentegyházának örömére uri szép házával edgyütt sokáig éltesse s virágoztassa, szívem szerént kívánom.

Keservesen és igen szomorán irom a méltóságos gróf urnak t. Pápai uram ő kegyelme ellenünk collegium officialisi és azon observatori ellen való mostoha és ugyan kegyetlen indulatját, kik Tompaházán a Karácson előtt edgy kevéssel kötelességünk szerént a méltóságos gróf urat, mint collegiumunknak curátorát megudvarlottuk vala, mivel az akkori udvarlásunkért t. Pápai uram ő kegyelme in domo publica ilyen szókkal fenyeget vala meg: *Tudjátok meg, elfogtak titeket a Teleki Sándor házától.* Annakelőtte is ugyan, de kiváltképen a Tompaházán való udvarlásunk után, mind igyekezett ő kegyelme minékünk ártani, hirünkben, nevünkben besteleníteni, t. Szilágyi és Szigeti uraimékat ellenünk támasztani és a collegiumból vagy edgy vagy más uton, módon kivetni, de minthogy collegium törvénye ellen semmit nem cselekedtünk, ebbéli szándékában ő kegyelme mindeddig is meggátódott. Most peniglen collegiumunkból mester híni s vinni szokott ecclesiák vocátiói

jöven bé, azok között az ő thordai ecclesiának vocátója, ezen vocatiot ő kegyelme most nem úgy, mint másszor szokás volt, catalogus szerint az iffjúságnak offeráltat, melyet sokak örömet ámplectáltak volna, sőt indignálodván a Tompaházán velem collegium seniorával való udvarlásért Kovásznai Péter nevű becsületes assessorunkra is, elsőbben így offeráltat: *Kovásznai Péter menjen el, mert meg kell lenni*, másnak offerálni ő kegyelme nem engedi. De azon specificált becsületes iffju így excusálá magát: T. Uram, én még edgy kevésbé collegiumban akarok lakni a végre, hogy a' szent irást jövendőben hasznosabban tudjam az ecclesiakban hasogatni. De ezen szép excusatioja ő kegyelmének semmit nem fogván, elsőbben t. Pápai uram ő kegyelme maga ilyen szókkal veti ki a collegiumból: Vagy Ó Thordára megyen mesternek, vagy a collegiumnak minden beneficiuma, ugymint alumniaja, czípója, discipulusi és locusa nélkül elleszen és a' collegiumból elmegyen. Ennekutánna convocáltatván t. Szilágyi és Szigeti uramékat t. Pápai uram, ő kegyelmek is nem manuténálák mint édes atyák, hanem collegium törvénye, officialisi és assessori nélkül ilyen sententiát pronuciálának: Kovásznai Péter vagy elleszen a' collegium beneficiuma nélkül, vagy Ó Thordára megyen. Ezen sententiát ő kegyelmek én általam Kovásznai uramnak megizenének (így) és ő kegyelme mindgyarast megijedvén a törvén nélkül való eliminatioért, énnékem igen instála, hogy professor uraiméknak szollának, ilyen gyalázatosan ne vettetnék ki a collegiumból törvény nélkül, mivel ilyen szomoru casus a collegiumban soha nem esett. Én ezek után behivatattván professor uraiméktól, kötelességem szerint Kovásznai uram mellett ilyen szókat szóllék: *Tiszteletes uraim, a' collegium beneficiumától valakit megfosztani, a' collegiumból eliminálni, törvény szerint officialis és assessor uraimék suffragiumából szokatt véghez menni, azért Kegyelmeteknek a' publica domusba feljöni és ő kegyelmekkel is pronucialtatni, mivel én exequalni a' Kegyelmetek sententiáját ő kegyelmek sententiája nélkül nem merem ilyen okokra nézve: Ha engemet Kovásznai uram, contrascriba uram és assessor uraimék ad reddendam rationem a' méltóságos supremum consistorium eleiben evocalnak, rosszul járok.* Ezen szavaimért keményen megindulván s-megfenyegtvén t. Pápai uram, felindítván ellenem t. Szigeti uramat is, már ő kegyelmektől fenyegettetem és félek, hogy mint Kovásznai uramat, avagy még gyalázatosabban, midőn már szinte elkészültem volna az Isten anyaszentegyházában való szolgálatra és a' collegiumból sok szenvedéseim után tisztességesen nem sokára akarnék valedicalni, eliminálnak vagy megszomoritanak, kénszerítvén annak utánna a' szükségétől, mint egy becsületes Gyujtó Ferencz nevű ifju, énnékem is elmémet meg kell változtatnom és politiára applicálnom. Ez okáért igen alázatosan folyamodom a' méltóságos gróf urhoz és instálok, hogy fő curator ő nagyságok s ő kegyelmek eleiben vinni s orvosoltatni méltóztassék, mert ő kegyelmek most velünk ezt, de ennekutánna másokkal cselekeszik és ezen ő kegyelmek cselekedete az Isten gyászban ülő anyaszentegyházának nagy kárára vagyron. A Krizbai János és Dombi János cselekedeteknek kime-neteliről még a' méltóságos gróf urat nem tudósíthatom, mivel vége

nem szakadt, de minél hamarébb a méltóságos gróf urat tudósítom. Ezeknek utánna az ur Istennek szent oltalmába ajánlom a' méltóságos gróf urat uri szép házával edgyütt, maradván a' méltóságos ur mindenkori

In collegio N. Enyed, anno 1716. 16. Martii.

alázatos szolgálja
Bibarczfalvi O. László.

Teleki jegyzete: Continet. Elfoglallak T. S. házától, Kovásznai etc.

(Teleki levéltár 2360. sz. a.)

23.

1716. márcz. 23. Bibarczfalvi László levele Párizról gróf Teleki Sándorhoz.

Áldást, békeséget a' mindenható Istentől a' méltóságos gróf urra, kedveseire, uri szép házára terjedni kívánok tiszta sziből (*így*).

Midőn a' nálunk lévő ládában én a' méltóságos gróf ur ment-ségére contrascriba urammal keresnék levelet, akadunk az 1698 esztendőben e' mi collegiumunkban tanuló ifjaknak szomoru panaszira, melyek mind edgy cseppig t. Pápai uram ellen irattattak volt, ezen akkori panaszszát az ifjuságnak én contrascriba urammal megmutaték (*így*) observátor uraiméknak; ő kegyelme bona et Christiana fide (a' mint azoknak a' panaszinknak, melyeket a' méltóságos gróf urnak Tompaházan szomorán előbeszéllettünk) ugy ezeknek is készek salva manente conscientia, ha valaha kívántatnék, subscribalni, mert bizony fide Christiana el merem mondani, observátor uraimék hasonlóképen (a' mint az 1698 esztendőben tanuló ifjaknak is szomoru panaszit mutatják), miolta ő kegyelme ennek a' collegiumnak professor, soha békesége nem volt, ma sincs, ezután is nem léssen, mig ő kegyelme professor léssen, sőt ha a' méltóságos supremum reformatum consistorium ebben valóban be nem tekint és meg nem orvosol, félek s félünk olyan nagy rosztul, melyet az egész reformatus status sok időkig meg gyászol. E felyebb említett időben tanuló ifjak t. Kolosvári és idvezült Enyedi István uraiméknak dátált panaszit parban a méltóságos gróf urnak elküldöttem.¹

A miképen professor uraimék ha valaki kénszergetné ő kegyelmeket, levelet nem producalhatnának arról, hogy ő kegyelmeknek külön külön négy-négy negyvenes borok járjon, ugy mi is nem producalhatunk, mert abban a' levélben (mely szerént ő kegyelmek bort, mi bort, sert szoktunk venni) ha jól rá emlékezem, hány negyvenes járjon vagy ő kegyelmeknek vagy minékünk, specificce nincs feltéve, hanem in generalibus: ő kegyelmeknek bor, nekünk ser, bor principistaknak annyi, mennyivel tisztességesen megérjük hónaponként. E' penig a' levél és e' mellett épen az egész collegium jószágáról való levelek az edgy alsó orbai jószágán kívül sok szép adosságokról valók is, vadnak t. Szilágyi Péter uram kezében.

¹ Lásd feljebb 304. lapon 2. sz. a.

Hogy a méltóságos gróf ur gravameninket nem csak meghallgatta, sőt atyáiképen orvosoltatni is akarja: az ur Istentől áldást a' méltóságos gróf urra, kedveseire, uri szép házára terjedni kívánunk. Mi azon gravameneket magunk gravameninak lenni agnoscaltunk, azért salva conscientia azoknak subscribaltunk.

A mi a' vasárnapi catechizatiot nézi, t. professor uraimék hárman vadnak; mikor azért t. Szilágyi és Szigeti uraimék itthon vadnak, ketten két vasárnap katechizálnak, de a' harmadik mindenkor üres. A' catechizatiot peniglen ő kegyelmek igen applicaljak a' classistákhoz avagy gyengébbekhez, ez az oka, hogy a' dominus togátusok igen subtrahálják magokat. A' méltóságos gróf urat most világosan mindenekről nem tudósíthatom, de Isten alkalmatosságot és tágasságot nagyobbat adván, mindenekről tudósítom. Ezekkel a' méltóságos gróf urat uri szép házával edgyütt az ur Istennek oltalmában ajánlom, maradván

in collegio N. Enyed. anno 1716. 23. Martii

méltóságos gróf ur alázatos szolgálja
Bibarczfalvi László m. p.

Külczim: Illustrissimo domino, domino Alexandro sacri Romani imperii comiti Teleki de Szék, illustris collegii Enyediensis curatoris intimo domino, domino mihi fautori ac patrono humillime colendissimo, observandissimo.

Teleki jegyzete: Officialisok levele. 1. Pápai uram ellen. 2. Borokról. 3. Catechisatióról.

(Teleki levéltár 2361. sz. a.)

24.

(Kelet nélkül). Páriz iskolai fegyelmi szabálytervezete.

Projecta, salvo superiorum iudicio.

Illik sok okokra nézve, hogy az theologiae professor perpetuus rector legyen az collegiumban, ki mint theológiát tanító, illik hogy minden héten járja el az kamarákat és nógassa (sicut olim) ad privatum exercitium pietatis az deákul való beszédnek familiariter való gyakorlására mind nagyot, mind kicsint; mivel az sok háborúság és officii negligentia miatt szintén el kezdik hagyni az Latinus sermot, sőt az nagygya és vénnye miatt az kisseb szégyenli szólni diákul, félvén hogy azok exsibilálják. Így az compotatorius és azzal járó sok gonoszrul elszoknának. Adgyon az theologiae professor dolgot nekik, minden Vasárnap reggel predikáltassa, mely jó praxis törvényünk ellen ab annis circiter 15 éppen cessalt. Azt az rossz szokást, mely nem régen csuszott bé, hogy ugyan lesik valakinek nevének, Jánosnak, Mihálynak kalendárium szerint való napját, arra reá rontanak, éget boron, mézes boron, nyers boron eltöltetik az időt, praeceptorokkal el mulatatták az classist és az szegény deákat is nagy költségben ejtik, sőt megmérték az officialisok izenni olyankor, hogy akkor publica lectiót ne celebrályon az professor. Ez is rossz, hogy az mesterségre menő diákot közönségesen, sok kiáltással, lövöldözéssel kísértetik, mely is nem régen inualescalt, és az classisokbul is praeceptorostul kiidézik az officialisok az tanulókat; azt is limitálhatni,

ki legyen arra az kikésérésbeli tisztességre érdemes, de az lövést teljes-séggel meg kell tiltani: könyvet nem vehet sok, de puskát 's egyéb fegyvert drágán veszen, melyre semmi szüksége nincsen.

Az conventiculumokat (melyek az kolosvári edictumokban is severe megtiltattak volt,) teljességgel meg kell tiltani, sub poena amissionis officii convocantis, úgy hogy soha ne legyen conventus scholasticus professor praesidentiaja nélkül, mert abból sokszor sok rossz következett.

Soha semmi casusban *ad arma* kiáltás, az scholai ifjúságnak kirohanása és privata vindicta ne legyen, hanem az rector keresse meg az injuriat, kérjen satisfactiot, ha nem obtinealhatja, abban keresse meg felőle az Curator urat.

Juratus observatort az rector ne engedjen csak az catalogus rendi szerént tenni, csak azt tudnillik, az ki következik, hanem az ki tudományával s életivel magát érdemessé tőtte, az alsób rendből is felvétessék, mert ez calcar leszen másoknak az jó igyekezetre, szégyelvén, hogy az őregeb az ifjabbnak postponáltatik.

Ez előtt az is rendesen meg volt, hogy az novitius deákokbul minden vasárnap tizenkettő felállott az éneklésre az templomban az város deákkal együtt az cántor mellett és úgy ment véghez az cultus és így szokott az novitius pro novitiatu ad obedientiam, azt is lehagyták culpa rectorum.

Minden 9 órakor estve az régi jó szokás és törvény szerént, hasonlóképen 3 órakor reggel az oeconomus járja el az Kamarákat és tudja meg, ki van jelen 's ki nem. Hasonlóképen az 70 neutralistak osztassanak in decurias és az decurio minden reggel adjon számot az contrascribának az ő alatta valókrul, hol hált vagy járt: sok gonosznak szakad így nyaka; az negligens decurio büntetessék vagy degradatioval vagy kiüzéssel.

Megvagyon ez is, hogy ha a deák megharagszik az jó intésért vagy disciplináért az professorra, azzal bünteti, hogy nem jár fel annak leczkéjére, az ilyen is nem méltó az schola kenyerére.

Az vasárnapi templombéli cultust ex mera socordia sok negligálja, azt is az theologiae professornak és rectornek orvosolni kell, mert otthon maradván csak hever és dohányoz sok. Az dohányzást pedig igen jól volna egészen megtiltani, sub poena amissionis panis, mert dohányzó egy is nincsen jó tanuló.

Igen nagy roszt ez is, hogy mindenféle ember kiváltképen sokadalomkor, de másszor is az collegiumban talál szállást szekereztül, lovastul, aszszony emberestül, ott esznek, isznak valami atyafiság színe alatt, melyből esett eddig is sok inconvenientia. Jó volna, hogy csak egy ajtó lenne itt elől, még annak az allya is lenne rostélyos, hogy az lóval ne menne bé senki, hátráb pedig nyitnák ki egyik kaput, melyet zár alatt tartván, csak akkor nyitnának meg, mikor collegium szekerei mennek bé, az kólcsa állana a számtartónál.

Az deákok fiscusa gyült az privatiokbul, melyet régen conserváltak az officialisok és meggyűjtöttek, hogy valamely szegény, kivált idegen, meszsziről való deák, kölcsön ötven, hatvan pénzt talályon

megszorulván. Most a szőlőt miveltek belőle és az utensek buzájából cum neutralistarum defectu.

Soha az utensek baja és a mellett az neutralisták megfogatkozása nem szűnik, valameddig azoknak, pro eorum numeri exigentia, külön nem sütnék czipót, melyre is reá érkeznék, bárcsak egy héten kétszer az sütő és arra viselne gondot vagy az contrascriba, vagy más egy arra rendeltetett deák, a ki erogálná is számokra, de az utens vagy esztendőre való buzát adná bé 6. Januarii kezdvén, vagy fél esztendőre, Szent János napig és akkor, ha ugy akarná esmét Januariusig.

Nagy abusus ez is, hogy ha valamely primarius deáknak vendége megyen, ottan reá küld az praebitorra és három vagy négy czipót kiret, melyért az neutralista koplal. Jó volna, hogy minden szombaton számot vetne az praebitor a számtartóval, mert sokszor, ob negligentiam sok az privatio és azt a czipót jó conserválni más hétre is és a szerént adni ki az héti buzát, csak így is az buzalopásra ne adódnék alkalmatosság.

Az perceptorok esztendeje ab Octobri ad Octobrem jó hogy legyen, hogy az bor fizetések rendesebben lehessen. Semmi fizetéseket se ne kérjék, se ne vegyék, hanem az paedagogiarcha által, ut servetur auctoritas, annál inkább az collegium tiszteire ne járjanak 's ott ne izetlenkedjenek mint eddig, hanem tartsák meg ez jó rendet.

Az háboruság alatt ilyen dolgot is csuszattanak bé az praeceptorok, hogy az classisokban publicálták, publicum examenek előtt két héttel, hogy kiki az praceptor számára igirjen valamit, kitől mi lehet, ki forintot, ki kevesebbet és ugy emungálták az tanítványokat, lévén azon kívül is rendes salariumok: erről is jó volna az paedagogiarchanak parancsolni, hogy azt meg ne engedje; ha az tehetősök, kivált a szászok discretióval lesznek, szabadok lehetnek vele, csak törvényt és coactiót ne csináljanak.

Mínthogy az collegium törvénye is azt tartya, talám jó volna, minden esztendőben 6. Januarii, vagy minden kettőben bár, az officialisoknak bucsuzni és ha ujjolag választanak, cum honore fungálni, ha nem pedig, a tisztet másnak cedálni, ne tanolna az hoszszas idővel sarkat emelni superiori ellen, hanem nagy szép moderatióval tanolna élni tisztiben.

Az korcsomállás benn az collegiumban senkinek meg ne engedtesék, mert sokszor az ott lövöldöző, nyargalzó részeg katonák miat, csaknem gyermek tapodás és sértés esett.

Kívül más kézzel: Projecta clarissimi domini Papai in Camera Charitatis conservanda.

(Eredetije egész ív papiron, Páriz sajátkezű írása. Teleki-levéltár 2343. sz. a.)

DR. DÉZSI LAJOS.

KALÁSZAT A PANNONHALMI KÉZIRATTÁRBÓL.

Baróti Szabó Dávid két költői levele Balogh Sándor¹ († 1810) győri kanonokhoz.

1.

Fő Tisztelendő Úr!

Az Iskoláknak régi vastag szennye köz'tt
Halomra gyűjtött fényes Érdemid, tovább
Jutalmazatlan nem maradhattak. Ferentz,
Fel-kentt királyunk, bő-kezű meg-tisztelőd,
A' győri káptalanba, mint valóságos tagot,
Mint arra-termett Férjfiat bé-rende. —
Nagy trombitáját fel-ragadván, fut, repül
Azonnal ország-szerte villám szárnyakon
Az harsogó Hír: Győri kanonok Balogh
Mind-egyre tárogattya. — Régi Társaid
Örvendnek, örvendeznek a' Tudományok-is;
És innepelnek két fejű Parnasszuson;
Mínhogy Te-benned meg-betsültettek 's tűzők
Éledni kezdett újra hűltt oltárokon. —
Barátom! (ah ne tiltsd-meg é nevet nekem)
Szót nem találok, mellyel a mit szívemen
Érzek, le-képzelhessen, annyit mondhatok:
Hogy senki jobban nem szeret. — Sokáig ély,
'S szedd a gyümölcsöt, mell Tenéked már meg-ért,
Vigyázz azonban, hogy magasabb poltzodon,
Több gondgyaid köz'tt el ne haggyad nemzeti
Nyelvünket: hidd el, a' magyar Múzsák veress-
Övű Papokat-is vígasággal tartanak.

U. i. Egyikre már fel-huhták. a' második tornyunkra most teszik a gerendákat. Szebbek fognak lenni a' vólttagnál. Báró Suhlhauser most — is folytattya hivatallyát. Várjuk a *Comissiot*. Tellyes reménységem van, hogy nyertes fog lenni. Holnapután el kezdgyük újra az Iskola pór nyelését. Az ősz napokat szokásom ellen nem Vírten, hanem Kassán töltém-el az időnn. Nem bíztam az időhöz. Még nem fűttettem. Igen türhető hidegünk volt mindeddig. A barmoknak alkalmas legeléje vagyon. Munkáimat kegyes szárnyaid alá ajánlom. Ha tölled ki nem telik már a' velek-való bajlódás, add-által valamely biztos férjfiunak.

Kassán Sz. Andr. hav. 3-dik napj. 1794-ikben.

Alázatos szolgád
Szabó Dávid, mp.

¹ Balogh Sándor, azelőtt jezsuita, a rend fölőslzatása után a győri főgymn. igazgatója, majd győri kanonok lett és bár Révai őt az általa tervezett tudós társaság tagjai közé felvette, mégis Paintnerhez intézett leveleiből tudjuk, hogy Baróthi Szabó Dáviddal való jó viszonya miatt nem igen szívelhette.

2.

Fő Tisztelendő Úr!

Kétszer merült az hóid gyászos setétségbe,
 Annyiszor öltözött telyes fényességbe,
 Hogy írtam vólt Györré hajdani Társomnak,
 Most nagy Úr, nem merém hívni barátomnak.
 Örvendeztem néki meg nyert méltóságánn,
 Sok érdemmel szerzett földi boldogságánn;
 'S mivel ígérte volt nagy jó-akarattját,
 Töllem nem érdemlett szível szolgálattját:
 Ajánlám gondgyába könyv-nyomatványaimat.
 Kivált *költeményes* nevű *munkáimat*. —
 Nem felel örvendő csekély Jambusomra,
 Hallgat könyveimről tett ajánlásomra. —
 Mint az uszályos föld az harmat gyöngyeit,
 Naponként úgy várom egynehány rendeit.
 Midőn a posta-síp közel szól szobámhoz,
 Kiáltok: Baloghtól valamit hozzám hoz.
 Szóllított az Inast, fusson nyakra főre,
 A' Györről jött választ kérdezze előre.
 Üressen tér vissza! — Tsak el szomorodom,
 'S mi lehetne oka? mélyen gondolkodom.
 Talán ágyba szakadt, s' nem bírja kezeit?
 Ez tetézné még fel szívemnek sebeit.
 Talán nem is vette küldött irásomat?
 Több ízben is rajta értem inasomat;
 Meg tsalt az hitetlen; a' pénzt megtartotta,
 A' postán levelem kézbe nem nyújtotta
 Talán mindediglen gátolták dolgai?
 A' nagy Uraknak — is vannak sok gondgyai. —
 Aká:hogy 's mint légyen, bízom jóságában,
 Nem hagyja vólt Társát ez' aggodásábann.
 És hogy ne aggódnám, midőn ha árváim
 Élnek-e, vagy hálnak, nem jönnek postáim?
 Sok munkámba került, míg újra születtek;
 Sok költségembe tölt, míg ki-repülhettek.
 Jobb lett vala ujjabb éltet nem venniék;
 Vagy setét honnyokból fényre nem kelniek:
 Kissebb lett vólna mind reménylett vígságom,
 Mind, mellyet szenvedek már, szomorúságom.

Kassán Bóld. Assz. hav. 8-dik napj. 1795-ikbenn.

Ki-lebelegém magamat, ugy-e? ha nem tetszett az hamar született Jambus, itt vagyon a' mái nap készült *Cadentia*. Ez talán tsak erőt fog venni az hallgatáson. A' munka el-küldését T. P. Hoványi vállalta volt magára Pestenn.

Szerentsés uj Esztendőt kívánván, magamat tovább is ajánlom ló halálábann.

Fő Tiszt. Úrnak

legkisebb szolgálád
Szabó Dávid, mp.

Köszegi Rájnis József levele Vergil »Georgicon«-ának fordításáról.

Reverendissime ac Magnifice Domine!

Quantum persensi solatium, dum Tibi Vir Magnifice Georgicon meum tradendi habui tante nunc me perturbat sollicitudo, anxietas, ac tristitia, quando post elapsam iam anni quadrantem nihil de huius Operis mei sorte audio. Aetas mea ingrauescit, morbi me debilitant, toto fere Mense Maio cum febris sum colluctatus, et in morbis periculo fui. Ego opus hoc meum nolo esse posthumum. Quapropter, si ob nescio quae impedimenta quamprimum non possit imprimi, opus istud repertere cogar, aliamque facere dispositionem, ut quantocyus typis mandetur; habes enim Amicum Sp. Dominum Konde Aulæ Regiæ Familiarem et Primatium bonorum Praefectum, qui mihi iam iterato promisit, quod si illi opus meum quodcumque tradidero, se illico curaturum, ut sine mora in lucem prodent. His sincere propositis, haud dubito, me de sorte operis mei quamprimum certior reddendum esse. Interea veteranae Amicitiae, ac benevolentiae me commendo.

Keszthelyini die 9 Junii 1812.

Sincerus Amicus
Josephus Rájnis Scholarcha mp.

Kívül a címzettnek következő czimeit írta Rájnis:

Reverendissimo, ac Magnifico D. Michaeli Paintner, Praeposito Infulato B. M. V. Annuntiatae de Rátóth Cathedralis E. Jauriensis Canonico, S. C. R. A. Maiestatis Consiliario, per Districtum Literarium Jauriensem Superiori Regis Scholarum, et Studiorum Directori (Tab.) Domino mihi gratiosissimo.

Jaurini.

*A feloszlatott jezsuita-rendről szóló latin költemény fordítása
Rájnis Józseftől.¹*

Az el-oszlott Társaságnak.

Fognak ama' boldog Szerzetnek Tagjai, mellynek
Én-is, akármilyen kicsiny része de része valék.
Ellene a' pokol hartzra ki kelt valamennyi gonoszszal,
A' ki egész földön, mint katonája, forog,

¹ A latin eredetit *Denis Mihály* a híres bibliografus, szintén volt jezsuita, utóbb es. udvari könyvtárnok Bécsben, írta és *Döme Károly* pozsonyi kanonok is magyarra fordította és kiadta Pozsonyban 1812. — L. Szinyei J. »M. Irók« II. k. 1050. l.

Kintsre törés. pénzért-hazudás, fene könyvek, irigység,
 Rémités, mellyet sok gonosz elme koholt,
 Őszve csoportozván nagy zajjal rája ütöttek,
 'S minthogy semmi segéd nem vala, földre verék.
 Hát ez-e a bérünk, hogy az Ifjúságnak az Erkölt's,
 És Tudomány utján hív vezetője valánk?
 Hogy jeles embereket nevelénk, kik könyveket írtak,
 Melylyeket a hírnek szárnya magasra emel?
 Hogy nagy városokon, falukon, sőt füstbe borított
 Kunyhókban sokakat jóra taníta szavunk?
 Hogy gondunkkal arany-nyoszolyán és koldus ágyon
 Haldokló egyaránt élhete minden időn?
 'S annyi verítékünk, 's vérünk folyt számos helyekben,
 Merre ki kél a' Nap, merre enyészve forog?
 Sőt az egész földet, Jézust hirdetve, be jártuk,
 'S oly sokat el tűrtünk Szent Tudománnya miatt?
 Ezt ellenségünk fel sem veszi: kerget, el oszlát
 Minket, 's a' Rendet bontva zavarba taszít!
 Vádoltak, 's nem idéztettünk Törvénybe, hogy annak
 Rendi szerént folyván végbe mehette pörünk.
 Haj! annyit tehetett el-vesztésünkre meg esküdtt
 Sok gonosz ellenség! Oly vak az ember esze!
 Nemde azért, Európa! arany századra jutottál,
 És vesztünk néked boldog időket hozott?
 Meg tsaltál; nyisd a szemedet, 's valamerre tekénthetsz,
 Nézzd, minemű légyen mostani állapotod:
 Látod e, melly vadak a népek, mint üldözik egymást,
 És magokat vesztvén üzik az ember-ölést?
 Templomok és szent oltárok fertelmes helyekké
 Váltak; 's már némelly romladozásra siet;
 Nints lakos házakban, mivelő nints pusztá mezőken:
 Nehol alég vagyon egy számkivetettnek helye.
 Sok gonosz a' Törvényt s Istent le tapodja: szemérmes,
 Hív, 's igaz embereket földön hijába keressz.
 A' heves Ifjúság elfonnyad időnek előtte,
 Mert zabolát marván, rúg, s bujaságnak ered.
 Nem vagyok oly boszszús: Nemazist le nem hívom az égből;
 Nem csak el-oszlásunk és gonoszoknak oka.
 Mindazonáltal ugyan mondják, hogy, Szerzeti Rendünk
 Fenn állván, nem tört volna ki annyi gonosz:
 Mert jeles ügy mellett vérünk folyt volna, vagy üznök
 Most-is, mint azelőtt a' fene lelki homályt.
 Ezt mások mondják; én úgy nem bízom erőnkben.
 Szent végzéseiért áldom az égnek Urát.
 Míg szabad, a temető helyeket bé járva kesergék,
 Hol valamely Társunk hült Ereklýje vagyon:
 És, ha közikbe vezet koros éltém' vége, Reményem.

Engemet el kísér, 's tellyesedésre menend ;
 Részre nem hajlandó Maradék eszmélleni fogja
 E' Rend' érdemeit, 's így megadandja bötsét :
 Régi idő nem szült illy Szerzetet : illyet ha váltig
 Rajta lesz-is, nem fog szülni akármí idő.

Fordította Kőszegi Rájnis József.

Eddig tart Rájnis keze írása. Közvetlen Rájnis neve után Paintner Mihály oda jegyezte: »életének 68. eszt. a' Balaton mellett, 1809 eszt.«

Horvát István levele Szeder Fábíánhoz.¹

Édes Fábíánom !

Ne vedd gondatlanságnak, hogy illy későn veszed válaszat ; sok dolgaim úgy elfoglaltak, hogy időt írásra valóban nem nyerhettem. Hidd el e' rövid, de egyenes mentséget, és vedd jó szívvel most is, ha bár későbbben, forró köszönetemet.

Nem küldhetél nekem kedvesebb ajándékot a' Palótz Magyarország esméreténél. Én tettem a' Palótzokról 1817-ben a' talán Előtted nem esméretlen kérdést tsekély, de mégsem megvető, jutalom ajánlással ; én állítom fő fontosságát a' Palótzság Esméretének. Képzelní sem tudod, mit fogok egyszer e' tiszteletre méltó Nép dicsőségre mondani. Te ebben nekem fáklját gyujtottál, 's igen szívesen veszem, hogy gyujtottál. Tsak arra kérek, hogy még bővebben esmérted Földiedet. A' valóban tudós Férfiak betsülík munkádat, én pedig különösen vég nélkül tisztelem és hasznosnak tartom. Megérdemletted általa, hogy a' Nagy Révai volt egykor Mestered.

A' »Látfátuk Feleym« halottas Beszéd Boldva vize melléki Palótz

¹ Szeder Fábíán sz. Érsek-Ujvárott, Nyitra megyében 1784. jun. 24. A pannonhalmi benzés rendbe 1803. nov. 5. lépett. Nehány évi tanári működés után főgymn. igazgató lett Győrött, majd ugyanazon minőségben még öt helyen találjuk : Sopronban (1813—16), ismét Győrött (1817—19), Nagyszombatban (1819—21), Komáromban (1821—26) és Esztergomban (1826—30.). Már kora ifjúságától kezdve irodalommal szeretett foglalkozni és a Tud. Gyűjtemények, Hasznos Multságok, Aurora és Szépliteraturai Ajándék sűrűen hoztak tőle közleményeket. Mint nagyszombati igazgatót 1823-ban megválasztották a római arkádiai akadémia tagjává. Mint esztergomi főgymn. igazgató több ifjúsági könyvet írt és 1828-ban alapította az »Uránia« című szépirodalmi évkönyvet, melyet hat éven át szerkesztett. Hogy tisztán ideális céljainak élhessen, elhagyta a burokratikus igazgatói teendőket és Pannonhalmára vonult vissza, hol főapát-sági levéltárnok és központi könyvtárnok lett ; e minőségben egy évtizeden át működött, és mint ilyen választották meg 1831. febr. 17-én a m. tud. akadémia levelező tagjává, mely tisztségéről hat év mulva lemondott. Horváth Istvánnal egyidőben óhajtott volna a magyar irodalmi tanszékre jutni Budapestre, mint az alábbi levelekből látni fogjuk. Pannonhalmi kéziratárunk sok magyar nyelvészeti és irodalmi kéziratát őrzi, valamint gyűjteményeink régi lajstromai az ő szorgalmát dicsérik. Korának legjelesebb hazai íróival folytonosan érintkezésben állott. Csalódottan halt meg füssi magányában 1859 decz. 13-án. Legnagyobb költői műve »Azrael halála« (Pest, 1836.) A m. tud. Akadémia egy ízben a Marczibányi jutalmat is oda ítélte neki. Életirői többen elhallgatják, hogy a m. tud. akadémia tagja volt ; pedig ez ő neki magánák és rendjének csak dicsőséget hozott ; ha utóbb, bármí okból, le is mondott róla.

Régiség, 's mivel ez legrégebb nyoma a Magyar Nyelvnek, általa a Palótzok még inkább figyelemre méltók. A Palótz Nyeivből a Magyar Historiában is sokat fel fedezhetni, a' mit különben tudnunk nem lehetne. A' Palótzság Története tisztos helyet foglal Stritter derék munkájában, 's eldönti a vetekedés alatt forgó régi kérdést, ha tudniillik Magyarok voltak-e a Kunok? Senki sem tagadja, hogy a Palótzok Kunok voltak; úgy de a Palótzok Magyarok, Dialectussal különböző Magyarok, hogy lehettek volna tehát nem Magyarok a' Kunok? Sokat, igen sokat tudnék még erről mondani, de most futtában nyulhattam tollamhoz. Köszönöm még egyszer igyekezetedet.

Óhajtvá óhajtom, hogy szóról-szóra beszélhessek e tárgyról veled. Míg ez megeshetik, addig is tsókollak, és szíves szeretettel maradok
Pesten, jul. 31. 1819.

hív Barátod
Horvát István, mp.

Idősb Jankovich Miklós levele Szeder Fábriához.

Pest, d. 22. Marz. 1825.

Kiváltképpen tisztelt Tudós Úr!

Bátor isméretlen legyenek, Hazafiúi Buzgóság által méltán készítettem azon Köz örömünk jelentésére, hogy Tisztelendő Urnak azon kérdésre: Hány esete légyen a Magyar Neveknak, vagyon e Szenvedő ige és hány féle? — bé nyújtott felelete, a' Marczibányi Fundáció dolgában tegnapi napon Eő Excell. Gróf Cziráky Tárnok Mester Elő ülése alatt tartott gyűlésben 100 frt. ajándékra érdemeltetett; melynek általadására tsak maga Eő Herczegsége Nádor Ispányunk, mint az Intézet pártfogója, a határnapot ezentúl fogja megrendelni — úgy hisszük és gondollyuk, hogy mind azok kik a mult esztendőkre megjutalmazásra érdemesseknek ítéltettek, egyszerre a jövő Ország Gyűlése előtt léznenk megjutalmazandók.

Az egybengyült Tagoknak szembe tűnő Örömet és Vidámságot okozott, Tisztelendő Director Urnak Betses nevét a pomsét alatt olvasni, mivel Ditső Példája által ezután nem tsak Professorokat, hanem több Oskolai Igazgatókat is Reméll a Tudományok és Hazafiuság Pályájára törekedni, és az alatta valóikat serkentettni. Vegye Tisztelendő Director Ur eztet jelentő Késségemet, Hazafiúi Halladóságom valóságos jelétül, közönséges Örömlüket pedig mint Ditső Pályafutásának Ösztönét tekintse, melyre midőn erőt egészséget és alkalmatosságot a Magyarok Istenétől óhajtok, alázatos tisztelettel vagyok

Tisztelendő Director Urnak

Alázatos szolgája
Idősb Jankovich Miklós, mp.

P. S. Gróf Cziráki Elő ülése alatt és Herczegségétől ki rendelt Deputatióba ezek valának jelen: Fehérvári József a Vármegye és Deputatió jegyzője. — Gróf Teleky József — B. Podmaniczky Sándor — Püspök Madarassy — Consiliarius Szent Királyi Cons. és Septemviralista Szilassy József — Barczy Pál Vicze Ispány — Én és Glosius Daniel Pest Várm.

Assessor — Consil: Bene Károly Dr. — Kovátsy és Forgó hasonlóképpen Doctorok — Marczibányi fam. részéről Marczibányi János; — Museum részéről: Horváth István.

Kisfaludy Károly levele Szeder Fábiánhoz.

Pesten, 12. August. 1822.

Tisztelendő Úr!

Nagy örömmel és köszönettel vevém Tisz. Úr levelét, csak azt sajnálom, hogy már 18 árkus ki vagyon nyomtatva »Aurora«-ból, ennél fogva már valamennyi darabjait Tisz. Úrnak bé nem iktathatom; azonban a *Hortensiát* (melly igen szép 's igaz) és az Impromptut magamét ki hagyva felveszem; de már csak vége felé jutnak.

Egy *Triolet* már ezeken kívül küldetett, melyet a 4-dik árkusba be is szerkeztettem.

Az idén Aurorám reménylem a' czélnak inkább megfelel, minthogy több mulattató mint vérengző darabok jöttek belé; ezt azért tevém, mivel az Asszonyok panaszkodtak, hogy az első részben igen sokat ölnek, és az unalomig vitézkednek. Mindazáltal az idén is lesznek hősi költemények, többi között *Horváth Endre* egy igen szép kis Eposzsza (*Gritti Lajos*) tisztelt meg.

Különösen örvendek, hogy Tisz. Ur azon *egyetlen-egy igaz Magyar lelkű Szerzetnek* tagja, csekély igyekezetemet figyelmére méltatja! és becses munkájival előmozdítani törekszik! szerencsétlenül ezentúl is több és hosszabb munkákkal, azok lehetnek Biographiák, vagy más köztárgyat illető dolgok. Részemről nem mulatok el semmit kegyes pártfogását megérdemelni.

Míg szerencsém akad személyesen tiszteletemet kijelenteni, maradok
Tisztelendő Úrnak

alázatos szolgája
Kisfaludy Károly, mp.

Kazinczy Ferencz levelei Szeder Fábiánhoz.

1.

Szeder Fábiánnak Kazinczy Ferencz tiszteletét; szíves idvezletét.

Gyűjteményed kezem irását kívánja, úgy értem a' mi szeretett *Guzmicsunktól*. Vedd azt tehát, 's vedd azon vallomással, hogy dolgozásaidat eddig is mindég gyönyörrel olvastam, a' legutolsót, az ángolykertekről, részvétellel is. Sokan azt bábozásból kedvelik, 's hiúságból, hogy birják a' mit kevesen bírnak 's csak a' nagyok birhatnak; nem a' Szép szeretetéből, nem a' Mesterség értéséből; 's így tanításaid használhatnak. De holminek értésére ész kell, 's az nem juta mindennek — *Élj szerencsésen, lelkes híve ügyünknek. 's Révainak barátja, 's így az nékem is.* Engedd hinnem, hogy szeretsz. — Széphalom, Octób. 27 d. 1825. Melly nap belépek életem 67-dik évébe.

Ujhely, Octób. 26 d.

Felbontom leveletem, hogy nagy Atyám nagy atyjának irásával kedveskedhessem. Ezt ma a' Zemplény Vgye Levéltárának egyik borítékjáról szakasztottam-le, kár nélkül és így vétek nélkül. A *Rákóczy* ház' híve volt, 's háromszor fogattatott el a' Németek által; utolszor pénzzel és hite' megváltoztatásával mentette meg fejét. Sok követségeit viselte mint Zemplénynek a' Dietára és egyéb helyekre, mind a' fejedelmi háznak Bécsbe, 's ennek haláláig híve maradt. Leopold a' Catholicussá lettet Assessorává tevé a Királyi Táblának, 's Protonotáriussá, de ezen utolsóbb hivatalában megelőzte a' halál.

2.

Tisztelendő Szeder Fábían Director Urnak Kazinczy Ferencz szíves tiszteletét.

Perem még sem vétetett fel; a' Királyi Tábla mindég a' Crimináliákat ítélgeti, minthogy a' három esztendeig tartott Dieta alatt az ide appellált illy nemű perek nagy halomra gyűltek. De végre eljő a' sor a' Civilisekre is, 's úgy hiszem, hogy egy két hét alatt végét látom istentelen nyomorgatásimnak. Egyedül ez a gond vont el eddig is, hogy *Pannonhalmát* 's *Esztergomot*,¹ hol mind Tisztel. Director Urat találok, kit Értekezései, Zsebkönyve, erántam bizonyított becses hajlandósága, 's a' kerek szeretete miatt rég óta tisztellem, mind az emelkedő Basilicát csodálhatom, és azt a' halhatatlan férfit, ki ezen királyi mű által a hazának örök fényt, a' Mesterségeknek köztünk életet és emelkedést ad, meg nem láttam. Repülnék azon jó asszony és jó anya karjaiba, kit a' Gondviselés az én annyi csapásokkal verdesett de igen szép életemnek áldásul adott; repülnék megölelni megint otthon hagyott hat gyermekimet (a' hetedik velem van): de azok megbocsátanak, ha egy héttel később látnak. Mikor lehetek *Esztergomban*, nem tudom, de leszek, 's örvendek, hogy az Úr társaságában láthatom meg az én *Guzmicsonat*. Éljen addig is szerencsésen Tiszt. Director Úr, és szeressen.

Pest, Junius 2 d. 1828.

3.

Tisztelendő Director Úr, nagy érdemű barátom!

Richter pesti festő, a Leopold utcán, szomszédjában a' Notre-Dámáknak, ha tudniillik így neveztetnek azon apácák. kik leánygyermeküket nevelnek (ezeknek templomjok és a Richter háza közt csak egy keskeny úca mégyen le a' Dunára) engem feste, 's képeket en profil hírem nélkül köre metszette. A' munka durvácska, de a' rajzolat igen jó, 's képem minden barátim ítéletek szerint el vagyon találva. Kérem az Urat Director Urat, vétesse-meg belőle hármat, egyikét magának, másikat *Guzmic*snak, harmadikát Prof. *Rumy* barátomnak, ki, a' mint

¹ »Kazinczy Útja Pannonhalmára, Esztergomba« megjelent 1831. April 30. Pesten, nyomtatta Landerer.

látom leveléből, már Esztergomban van, 's vegyék azt mindhárman úgy, mintha ajándékban vennék tőlem. Azért bátorodom ezzel alkalmatlan-kodni, mert kevésbe kerül a' három kép, és mert úgy hiszem, hogy az Ur Director Ur ezzel *Guzmics* és *Rumy* barátimnak örömmel fog örömet nyújtani.

Ha Pestre jó az Úr Director Ur, és képe talán még festve nincs, üljön Richternek és ne másnak. *Czuczor* barátunkat is ő festette. Sőt utasítsa ehhez és ne máshoz mindazokat, a' kik magokat festetni akarják.

Tewrewk barátom Nov. 10 d. érkezék-meg hozzám *Manschgó* festő úti-társával. Patakon sokakat festete, a' két Herczeg *Breczenheimot*, 's 'a Pataki Collégium sok Professorait, de nem *Kövyt*, ki magát erre megkéretni teljességgel nem engedte. Ujhelyben csak a *Prédikátort*, nálam feleségemet olajban en miniatüre, lyányomat aquarelben, *Mikóházán* az *Abaúji* tisz teletes *Dietai* követet *Vice-Ispán Comáromy* Urat tuschban feketén, az asszonyt aquarellben. Onnan Nov. 14. ment le *Kassára* 's a mint leveléből értem ott sokakat festete. Holnap várom, 's véle megyek *Miskolc*nak, *Egernek*, *Pestre*. *Egerben* már volt, mert az *Érseket* még eggyyszer akarja festetni, nincs megelégedve az *Érsek* rézmetszeteivel és azzal a mit *Manschgó* dolgozott vala az ő *Gyűjteményére*. Én nov. elsőjén vettem levelét az *Érseknek*, mellyben jelenti, hogy *Olasz Országban* hat eszten-deig gyűjtött képeinek egy *Galleriát* készített, 's tavasszal akarja megnyitni; akarja, hogy lássam. Ott nagy örömem lesz mert nékem a' kép az, a' mi a' borszeretőnek a' bor; de valóban inkább fogom csudálni ezt a' csuda nagyságú férfit mint *Gyűjteményét*.

Alázatosan kérem az Urat Director Urat, méltóztassék ide zárt levelemet *Prof. Rumy* Urnak általadni, és azt a' szerencsétlen barátomat érettem is szeretni, 's valamiben lehet segíteni. Huszonegy eszt. mióta ismerem — fortem crede, bonumque. — Maradok szíves tisztelettel

Tisztel. Director Úrnak Széphalom, novemb. 22 d. 1828.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mp.

*Szalay László levelei Szeder Fábiánhoz.*¹

1.

Pesten Május 16-án 1829.

Fő Tisztelendő 's Tudós Úr!

Ismeretlen de bizalommal intézem tisztelettel teljes soraimat Főtisztelendőségedhez, 's óhajtom, hogy azok csekély személyemmel együtt Előtte kedvesek legyenek.

Tek. *Ponori Thewrewk József* Úr szinte egész télen beteg és olykor több hétig igen terhes beteg lévén, reám biza, hogy némelly dolgok felől Főtisztelendőségedet, kit szívesen tisztel, nevében tudósítsam.

Ő verseit ez évben ki akarja adni, de csak *Urániának* megjelenése után, ezért ajánlja, hogy annak számára 60—70 új darabot is fog

¹ Szalay László későbbi jeles történetírónk mint keze írása és stylusa is mutatja, még csak 16 éves fiú volt és már jogot hallgatott a pesti egyetemen

adhatni. Ő ha erejét visszakapja, Bécsbe fog utazni 's mind menet mind jövet Esztergamon által. Midőn Fő Tisztelendőségeddel bővebben szólland.

Mostan *Ballának* édessegeit velem leiratván küldi, nem különben *Szemerének* két darabjait; *Sipos Pál* (Erdélyi) és *Kazinczy Ferencz* egy Epigrammáját. Végre magam is ide rekesztem egy darabom' reménylven, hogy az Fő Tisztelendőséged kegyét megnyerendi, 's én is nem sokára újra küldhetek némelyeket. A' ki alázatos tisztelettel maradtam Fő Tisztelendőséged

alázatos szolgálja
Szalay László mp.

U. i. Tek. *Kazinczy Ferencz* még itt van, de a' mint érthettem rövid idő alatt haza fog menni. E miatt bátorkodom Fő Tisztelendőségedet figyelmetessé tenni, hogy tőle, kinek versei magával vannak, az *Urania* számára dolgozasokat kérni méltóztassék. Azt hogy *Thewrenk* tőle egy darabot küldött, nem említvén.

2.

Pest, május 29-én 1829.

Fő Tisztelendő Úr!

Tekintetes Balla Károly Úr nekem tisztelevé szeretett barátom, hallván hogy Tek. Pónori *Thewrenk* József *Édességek* című verseit az *Urania* számára elküldé, megkért, hogy mivel ő beteges állapotja miatt maga tek. Fő Tisztelendő Úrnak nem írhat, tudósítsam főtisztelendőségedet, hogy nevét az *Édességek* alatt, kitörülni, és helyébe vagy semmi, vagy akármí más ál — csak *Balla* nevet nem, tenni méltóztassék. Ugyancsak Tek. *Balla Károly* Úr nekem az *Urania* számára egy Regét által adott, melyre ha szükség leszen méltóztassék engem első Postával tudósítani, hogy arról bizonyossá tétessem, egyébként ezen Regét valamelyik Folyóírásunk Redakciójának általadandom. Maradok teljes tisztelettel

Fő Tisztelendőséged

alázatos szolgálja
Szalay László mp.

Adressem ez: An Ladislaus Szalay abzugeben in der Handgasse Schmidungarischen Hause Nro 15 2-ten Stock Pest.

Kívül a borítékon: Pest. Reverendissimo ac Clarissimo Domino *Fabiano Szeder* in Gymnasio Strigoniensi Directori a Strigonii.

Urania dolgában.

3.

Pesten, június 1-én 1829.

Fő Tisztelendő 's Tudós Úr!

Becses sorait, melyeket május 27-én hozzám utasítani tetszett ma vevém át *Kovács Pál* Úr¹ kezeiből, 's sürgetős lévén az alkalmatosság ezennel válaszolok.

¹ Kovács Pál az ismert Győri vigjátékíró és a magyar színügy buzgó pártfogója Győrött.

Kazinczy épen ma reggel hagyá ide Pestet, 's így hát 'a dolgot csak levelek által fogjuk vihetni, 's ezt T. *Thewrenk* Úr, úgy vélem szíves örömet megteendi.

Május 29-én Fő Tisztelendőségedhez utasított levelemben, melyet alkalmasint már kezéhez is veve, szó vagyon Ballának *Parlag* című regéjéről melyet ezen alkalommal el is küldök, reménylem hogy Fő Tisztelendőséged tetszését megnyerendi, saját műveimet, mellyek némelyikén még simítanom kell, alkalmasint P. *Thewrenk* Úr által kezéhez juttatom.

El nem hallgathatom azon örömemet, midőn becses levele által tanúja levék azon nemeslelkűségének, mellyel Fő Tisztelendőséged a' haza' tudósai eránt viseltetik, azonban kénytelen vagyok vallást tenni, hogy én, Törvényhallgató levén az Egyetemenél, sem az ott osztogatott czimeket sem pedig az ezeknél sokkal nagyobb értékű barátságajánlást, melly utóbbit mindazonáltal minden módon megérdemelni igyekezendem, szegény-píronság nélkül el nem fogadhatom. Maradok Főtisztelendőséged alázatos

szolgája

Szalay László m. k.

4.

Pesten, junius 21-én 1829.

Fő Tisztelendő 's Tudós Úr!

Junius 18-án vevém Fő Tisztelendőséged levelét 's ez e napot olly boldoggá tévé millyent az én szűk korlátok közé szorított éltém csak keveset fog nnyújthatni.

Nekem a' végezés határtalan lángolású szívet adott, melly minden nagyinak, szépnek 's jónak elejébe dobogjon 's ezekhez ellenállhatatlanul vonatassék. De én hév keblek helyett gyakran viperákra akadtam, 's ezek szívemben e legszentebb érzést el-elfojtják. Azonban midőn most Fő Tisztelendőséged nekem érdemetlen ifjúnak illy nemes szívvel előmbe jőve lehetetlen vala, hogy az elfojtott láng újra fel ne lobbanjon. Én, ha semmi egyebet nem, becsülni és szeretni az arra érdemeseket tökéletesen tudom, 's szerencsésnek tartandom magamat, ha ezt tettekkel fogom bébizonyíthatni. Maradok kegyes emlékezetébe ajánlva Fő Tisztelendőséged

alázatos szolgája

Szalay László mp.

5.

Pesten, julius' 26-án 1829.

Fő Tisztelendő 's Tudós Úr!

Igéretem szerint köteles volnék most Fő Tisztelendőségednek *Uránia* szánt darabjaimat elküldeni azonban több kedvetlen környűllások tevék, hogy magamat a' magyar Belletriáról visszavonván azokat semmisíteném — *Uránia*nak nem nagy kárára.

Gaal József és *Kerecsényi Lajos* barátaim e napokban adák kezeimbe itt közlött verseiket azon utasítással, hogy őket Fő Tisztelendőségednek *Uránia*' számára elküldjem, 's én ezt itt megteszem minden

változás nélkül épen úgy valamint szerzőjiktől tollamba adattak. Tessék kérem tudósítani, ha felvevést érdemlettek-e?

Az én már májusban küldött: »*Egy könnyezőhöz*« című darabom alatt méltóztassék a' Szalay László alólírást kitörülni 's helyébe: *Gyula* nevet írni, azon esetre t. i. ha felvevést talál, — miattam bátran vetheti félre Fő Tisztelendőséged.

Ha Gaal József barátom darabjai Fő Tisztelendőségedet kielégítik tessék ezt nekem megjelenteni nálam egy Balladája, egy Eposból több töredékek tőle készen hevernek. Minden esetre kérem Fő Tisztelendőségedet méltóztassék minél előbb levelem vételéről tudósítani, 's magamat becses emlékezetébe ajánlván maradok fő Tisztelendőséged

alázatos szolgálja
Szalay László mp.

Adressem ez: An Ladislaus Szalay abzugeben in der Handgasse Schmidungarischem Hause Nro 15. 2-ten Stock a Pest.

Fejér György levele Szeder Fábiánhoz.

Nagyon Tisztelendő és Tudós Ur!

Kedves Uram Öcsém!

Lóvá tette Uram Öcsémet I. T. *Horváth István Úr*; *hogy ő nem kívánnya a' Magyar nyelv' Tanítói hivatalt, 's hogy arra legérdemesebbnek 's legtehetősebbnek tartja*, evvel biztatá Ő; most azt F. M. Gróf Cziráky által keresve keresi. Ilyen lehet az ember — a' magyar is! — Ezt annyi-
val inkább sajnálom mivel csupa kívánsága oka lehetett Esztergomból és Directori hivatalából Sz. Mártonba hivattatásának. Sajnálom, hogy búcsút se vehettem elmenetelével.

De ez nékem szerencsémre — igyekezetimnek elősegítésére szolgál úgy tetszik. A mióta a' jó derék *Anselm*¹ Szt. Márton hegyéről elment, semmi — vagy csupán egyetlen egy Diplomatikai segedelmet nyerhettem levéltárokból. A' Méltóságos meg holt Apáturnak akaratoságára nézve mindent szűkítettek tőlem. Ezt én, ki a' N. T. Benedictinusok Rendének szíves tisztelője vagyok, igen fájaltam; s fájaldamat ki is vallottam. Hogy magokat is mint a' Cistercitákat megtisztelhessem, küldjenek régi irományokat annál bátrabban kérem mivel ez eránt megbiztatott N. és Fő Tisztelendő Fő Apáturok és a' N. T. *Maurus Secretarius*.² T. Czeh János Tanács Úrnak buvárkodásánál fogva leginkább annyi kalászt szedgettem össze, hogy az Árpád férfiúi nemzetségéből még egy kötet, a' XV-dik is prés alá jő. Annak folytatásában — sok nagy Uraknak sürgetésére, a' Róbert Károly idején 1301—1242-dikig dolgozom. 'S ki szemeltem a' sokból 500-at; leirtam közel három százat. Ha az Isten erőben és életben tartana, kész volnék Sigmond idejéig terjedni; tovább

¹ Engelhardt Anselm azelőtt pozsonyi akadémiai igazgató, utóbb pannonhalmi perjel volt.

² Dr. Czinár Mór, akkor főapáti titkár, utóbb Szeder utódja mint könyv-és levéltárnok, tudvalevőleg az akadémia megbízásából írta Fejér Codex Diplomaticusához az Indexet.

semmi esetre se; mert naprol-napra jobban érzem előregedésem' sullyát. Ezekhez képest, tehát eléggel segíthetők ha akartok. *Himmelreich*¹ katalógusa szerént sok ezidőbeli irományokkal bővelkedtek; ha nem segítettök rossz néven ne vegyétek, ha ismét megcsipdedlek benneteket. Mert bizonyára sok hézagot, mellyek a' régiek hagytak magok utánn szükség bétöltenetek.

A' N. T. Tudós *Isidort*² szívemből tisztelem 's ölelem; vajha megvalósodnék a' mit a' csacska hír rebesgetett eránta. N. T. *Sárkán Urra*³ haragszom, hogy nem concurrált. Egy sem volt a Concursuson vele fogható.

N. T. Priorotokat és Superiorotokat, ha még esmérnek, alázatosan tisztelem, s' szíves ölelésével maradok

N. T. Uram Öcsém

Pest, nov. 16-án 1830.

Változhatatlan híve
Fejér Gy. mp.
Prépost.

Gróf Teleki József levele Szeder Fábiánhoz.

Tisztelendő Professor Ur!

A' magyar tudós társaság tiszteletbeli és rendes tagjainak mai napon tartott nagy gyűlésében a' Tisztelendő Professor Úr is a' magyar nyelv és literatura elésegítésére nézve, e' körül szerzett érdemei tekintetéből, a rendszabásokhoz képest rejtett vokok többsége által levelező taggá választatván, ezt, minekelőtte még az eziránt kiadandó oklevél megmegyen, ezennel is a' midőn híréül szíves örömet tenném, teljes tekintettel és hajlandósággal vagyok

A' Tisztelendő Professor Urnak

Pesten, februarius 17 d. 1831

lekötelezett szolgálja
G. Teleki József mp.

Tiszt. Prof. Szeder Fábián Urnak.

Döbrentei Gábor levelei Szeder Fábiánhoz.

1.

Budán, januárus 27 d. 1831.

Kedves Barátom Uram!

Az óra, éjjel tizenegy felé. Igazítottam ma már vagy tíz féle dolgot, a' N. Casino Választottsága ülésében, Gr. *Széchenyi Istvánnál*, *Károlyinál* a magyar tudós társaság alaprajza nyomtatása körül, *Gr. Telekinél* a' következő ülésekre nézve, Wiganddal a' Conv. Lexicon iránt, Beimmelle

¹ Himmelreich főapát volt és a pannonhalmi levéltárhoz kéziratot Indexet készített.

² Guzmics.

³ Sárkány Miklós dr., utóbb a bakonybéli apátság méltóságában dr. Guzmics Izidornak utódja.

az előfizetők dolgában, 's a' t. de lefektem előtt, még kegyedhez édes lelkem e' levél kedves *Endrénk Árpádja*¹ ügyében, mert hónap megint Pestre kell jókor mennem. Ne féljen *Izidor*² barátunk a Dunától, meggyőző a' hideg zajjait, tegnap előtt estől fogva úgy beállott, hogy ma száz meg száz ember ment már keresztül rajta gyalog. Csak azt igazítsa el az elementumokkal, hogy az idő kemény maradjon, úgy februárius 12-dikén a' Duna jegén danolva mehet Pestre, tőlem ebédtil.

Endrének Árpádjára Beimeltől ma ezen ide tett névjegyzéket kaptam. Azok nevét kiket eddig én gyűjtöttem íme az övénél jobb rendbe fogom ide írni ábécéjében, egymint:

Döbrentei Gábornál Budán.

Gr. Andrássy György, Kraszna Horkai, Cs. kir. Aranykulcosos.

Aszalai József Szendrői, m. kir. Helytartói Titoknok, több ns. Várm. Táblabírája.

Besze Ferencz, a' m. kir. Udvarkamaránál Titoknok.

Berzeviczy Emil, Berzeviczi, a m. kir. Udvarkamaráná Concipista.

Becsky Antal, Tusnad Szántói, a' m. kir. Helytartó tanácsnál Conceptualis Practicans.

Ifj. Gróf Eszterházy Mihály, Galantai, Cs. kir. Aranykulcosos, Sardiniai Mórítz és Lázár Rend Vitéze.

Földváry Antal, Bernátfalvi, több ns. Várm. Táblabírája.

Ifj. Gr. Gyulai Lajos, Maros Németi.

Hévvizi Erzsébet, Makkos Hetyei Stettner Máté m. kir. Udv. Kamara Tanácsosa hitvese.

Gr. Károlyi György, Nagykárolyi.

Gr. Keglevich László, Bazinyi.

Huszár Elek Cs. kir. százados.

Marczibányi Márton, Puchói, több Ns. Várm. Táblabírája.

Mérey László, kaposmérői, több Ns. Várm.

Nemzeti Casino magyar könyvtára Pesten.

Rudics József, Almási, több Ns. Várm. Táblabírája, Cs. kir. Arany Kulcosos vitéz.

Gr. Széchenyi István, Sárvári felső Vidéki, Cs. kir. Arany kulcosos, több Rendek Vitéze.

Szűcs Jozéfa, Bogszegi László Ferencz hitvese.

Gr. Teleki József, Cs. kir. Aranykulcosos, kir. Táblai bíró, ki Szabolcs Várm. Fő Ispánja s a' magyar tudós társaság Előülője.

Gr. Teleki Ádám, Cs. kir. Aranykulcosos, Svadronos Kapitány a' Nádor Ispáni Huszár ezredben.

Gr. Waldstein János, a' m. kir. Udv. kamaránál Concipista.

B. Wesselényi Miklós, Hadadi.

B. Vay Miklós Ns. Borsod Várm. Administratora.

Gr. Vay Ábrahám Ns. Bereg várm. Administratora.

¹ Horváth Endre »Árpád« című eposza. — Pest, 1831, melynek végén a 489. lapon az alább felsorolt előfizetők neveit kinyomatta.

² Guzmics.

Mindössze, magammal együtt 26. De haragszom, mert felkötém a' harangot, hogy igen jó rendben írom, azonban elvétém, Beimel elvétése reám is ragadván, így van, trahimur per exempla. A' mi még egy kettő titulusánál kimaradt, majd helyre hozom, mert Endrének azt írta, hogy kegyed az előfizetők nevei nyomtatására az ügyeletet reám bízta a' hol azonban Helmecei exemplumát nem fogom követni, hogy ezt nyomtattatnám ki: Döbrentei ügyelése alatt. Az én 26-om közt azonban 13 még nem fizetett, hanem majd letétem velek a' 3 f. mikor nekik a példányt általadom. A' nálam levő pénzt pedig Endrének majd kezébe nyomom, mikor ide jó, jó lesz apró költségre Pesten.

Azt izenem Árpád erőselekkü költőjének, hogy ma Beimeltől megint három ívet kaptam 's így nálam maig 23 van. Nagy gyönyörrel olvasám a' 4-dik könyvig, a' többi is dicsőségét is inkább-inkább fogja nevelni. Ölelem Endrét. Levele szerint cselekszem 's várom hozzám február 12. d. ebédre. Izidornak is ezt írom 's kértem tudósítson ez iránt. Endrét is kérem. Eddig mindenki kapta Gr. Teleky József meghívó levelét. Az igazgató tagok a jövő héten, február 1-seje vagy 2-dikán ülnek öszve, a' mint ma Gr. Teleky nekem előre a' jegyző könyv vitelére nézve monddta. Csak azt szeretném ha már kegyed is jőne, de meglesz az, részemről bizonyosan.

Köszönöm a B. cikkelyeket. Azonban mi történék? Wigand az első kötetet az A'val végzi, hogy a' közönség hamarabb láthassa. Így lesz időm Balassához egy-két periodust tennem, hanem kegyedtől még kérném, neve alátételének megengedését. A leírásokat épen nem hosszallom, sőt a nevezetesebb cikkelyeket jó bővebben kifejteni. Ennélfogva akár-meltyikhez akarna kegyed még valamit tenni, bátran. Munkájiknak csinos kritikáját szeretném még mindenikben. Különbén, ugyan jók.

Beimmel azzal biztatja magát, hogy öt nap alatt Árpáddal készen lesz, de csak magát.

Minap Endrének Zsidónéjára versre durrantam, de nem folytathattam. Csak gyógyítsa-meg, habár Macbeth boszorkányai szerivel is, akkor asztán a Zsidóné híres asszony lesz.

Jó éjtszakát édes lelkem. Szeretem kegyed emlékezetét, azzal megyek az animula blandula meghálásra. De csak holnap reggelig, mert akkor fel akarok támadni, hogy kegyeddel még enyelegve barátkozhassam, mert én nem kevésbé vagyok kegyed tisztelő és szerető barátja

A' Fő Apátúrt alázatosan tisztelem.

Döbrentei Gábor mp.

2.

Budán, Martz. 2 d. 1831.

Kedves Barátom Uram!

Becsülve van érdeme, a' mint látám a' kívánt felénél sokkal több volt érte 's én e' levelet igen szives részvétellel borítékozom bé, és még szivesebben tenném majd mint Rendes Tagnak.¹

¹ Kisérő levél azon hivatalos jelentéshez, mely Szeder Fábiának levelező tagul megválasztatását hírül adja.

A' Conservations Lexiconba menő czikkelyekről majd később irok. Annál örömebb osztom meg kegyeddel, mivel *Izidor* mondtakint ön maga is kedvet kapott 's nekem dolgaim szaporodának. De a zajbajnak megint csillapodni kell Wigand körül, mert a Herculesek megint bomlanak.

Jussak eszébe kegyednek a' tavasz fakadtakor, mert akkor leg-étheribben tiszta érzés gerjed még a' barátság iránt is.

Tisztelettel kegyed

alázatos szolgabarátja
Döbrentei Gábor, mk.

3.

Nagytiszteletű Prof. Úr.

Kedves Barátom!

Óhajtásom lévén, hogy kegyed valamely munkát a kijegyzettekől fordítana, még óhajtottab szándékomból, mind vártam ki mit választ, ki mitől áll el. Ime az elfoglalások így vagynak:

Fordítója még csak e' munkáknak nem találkozott, az angolokat kivéve:

A' természet tudományából.

Amott, Elemente der Physik.

Schmalz, Diagnostische Tabellen.

Horn, Geburtshülfe.

Ezekből csak Amott illetheti kegyedet s vallyon elfogadná-é?

Egyébiránt legjobb volna valami eredetihez fogni. Szabadon csakugyan meg Quintilianus . . . . de az nem vezetne célhoz.

Endrének, Izidornak minden Jót. Izidornak vettem levelét, felelek majd. Kegyed küldené életéhez tartozó dátumait,

becsülő barátja

Döbrentei Gábor, mk.

Budán, Május 11 d. 1831.

Gróf Teleki József Előülönk, május 9-dikén indult fel Bécsbe Referendariusnak. Gr. Széchenyi is el megy Junius végivel. Akkor elő-ülőködik: Somssich Pongrátz és B. Mednyanszky Alajos.

Isten kegyeddel.

Kívül czímzés: A' magyar tudós társaság Titoknokától Nagytiszteletű Szeder Fabján Sz. Benedek szerzetbeli Prof. Úrnak, a' magyar tudós társaság levelező tagjának. Győr. Pannonhegye.

4.

Buda, Szeptemb. 22 d. 1831.

Nagytiszteletű Professor Úr becsült Barátom!

Köszönettel fogadám a' társaság nevében saját magyar könyvei czímének beküldését. A' rendes tagok egyedül az osztályaikhoz tartozó magyar munkák czímei feljegyzésére voltak kérve, kegyednél igen jó tudom, mi van meg, hogy az Előülő Úr értesítése után, ahhoz képest

ossza majd a műszavak kiszedését, mellyhez a' könyvvezérsort majd meg fogom küldeni.

Hogy mint van édes Barátom e' Cholerás világban? Innen a zápor már elhaladt.

Uraniáját kezdetétől mostanig a' mult napokban vettem meg a' Nemzeti Casiró könyvtárába. Mind által néztem akkor. Találkozni kelene valakinek, a' ki e' kötetek érdemeiről szóllana. Aurorát majd más-kép fogják kürtölni, mint eddig is szokták. Kegyed pedig önérdemébe szerényen csak megvonja magát. Ezért van annyira elmellékelve, a' mint látám a halhatatlan út nevetséget szült leírásában. De a' világon kifejlődik minden földi, mint a' mi magyar hírszomjasaink fonadékosságai is, és látták — utálatos meztelenségeket.

Isten kegyeddel, általam igen becsült ember, szeretett barátom.

Ugy — midőn hivatalosan tetszik írni a' társaság dolgában, soha se kell a levelet francirozni. Én oda törekszem vinni e' dolgot, hogy illy esetekben a' posta pénzt mindig a társaság fizesse. Az Előülő Úr azt is mondá, írjanak fel a tagok minden postaköltséget 's adják be a nagygyűléskor.

Kegyednek alázatos szolgálja, barátja

Döbrentei Gábor, mk.

5.

Magyar tudós társaság dolga.

A' Januarius 2 d. tartott héti ülés azért küldeti e könyvet általam hivatalosan Nagytiszteletű Professor Urnak, hogy abból a' »*Tudománytár*« számára kivonatot készíteni 's azt majd hozzám béküldeni ne sajnállaná.

Budán, Januarius 6 d. 1832.

Döbrentei Gábor, mk.

6.

Köszönöm az életíráshoz tartozó adatokat. A' társaságnak szánt könyveket a' következő ülésben adom bé. Okom vala a' multban bé nem adnom, mert Cz. kéziratja dolga akkor dőlt el, mellyet *Guzmics* el fog beszélni. Ne higyjék gondolám, hogy Kegyednek az ellen törekedni szándéka van . . . . kötelességem. Kegyed meg ne neheztesse, hogy megint bajt küldök. Hadd lássék szorgalmatos dolgozása.

7.

Kedves barátom Uram.

Vettem *Simon* Florent Grammatikája és a' *feneloni* eposz kéziratját. Az ülésnek által is adtam.

¹ Győr-Pázmánd szőlőhegyben van egy kert, mely *Horvát Endréné* volt s itt még ma is mutogatnak egy *Kazinczy* és *Döbrentei*-fát, melybe ezen jeleseink bele vésték nevüket.

Sajnálom, hogy Nov. elején *Endrénél* létemkor az eső tartóztatott találkozásunktól.¹

Jó telelést Kegyednek nemeslelkű barátom. Tisztelettel
Decemb. 18 d. 1832.

Döbrentei, sk.

8.

Tisztelendő Szeder Fábián Professor urnak.

Kedves Barátom.

Itt megyen a Kegyed levelében Október 21-dikén kivánt 3 példány a' *Régi M. Nyelvemlékek*-ből, Eggenberger számolatával. A' vászonba kötött 10 pengő krral ugyan drágább, de a' rabattal bíró Eggenberger mind azt, mind a' postaküldeményi xrakat a' gyorsocsiról a' 21 frtba számlálta 's így Kegyed semmit sem tartozik többé ide fizetni.

Legyen engedelmem egy-két megjegyzésemhez :

1. Ezen első kötet többféle uj 's megállható világitást ad elé; többfélében pedig kérdéseket támaszt, 's ha el nem dönti is a' historiai valót, megmozgatott mindent 's így elébbre vihetővé tette az ügyet, legalább mások által.

2. Ha a' *Temetési beszéd* előtti XLII. 's XLVI-d lapon lévőkre kegyedtől felvilágosításokat nyernem szerencsém leszen, nagy köszönettel fogadom a' LXXII. d. lapon álló befejezésem értelmében. Azt hiszem példányát adtam annak, miképen kell, illik tudományos tárgyról szólva, mások nézeteit csenddel, tisztelve elmondani 's ujakat gorombaság s hetykeség nélkül eléállítani; 's e' tónust mutatom akkor, midőn literatúránk mezején borzasztó baltázások folynak!

3. A' LXXIII-d.—CIV-d. lapig álló »*Toldalék*« O. A. azaz Ocskay Antal bácsi püspök, 's m. kir. helytartó tanácsos úr munkája.

4. A' mi észrevétele, felvilágosítása lenne kegyednek, vagy más szerzetes társának, készséggel teszem a' II. d. v. III. d. kötetbe, melyek közül egyikben fentartám magamnak különösebben szólanom, azon nagy szolgálatáról, melyet a' »*Palócz nyelv*« megismertetésével, a' magyar nyelv régi elágazásaira nézve tett. Leginkább a' »*Debreczeni Codex*« kiadásakor leszen szükség arról beszélni.

Isten kegyeddel. A' Mlgos fő Apát Urat Pannonhalmán tisztelem.

Kegyednek szivesen barátja
Döbrentei Gábor, mk.

Buda, Október 26 d. 1838.

Nota.

3 Exemplaria Döbrentey régi magyar nyelv emlékek. 1-ső dar: . . .
pengő pénz f. 21.

Ki van fizetve.

Pesten, d. 25. Octob. 1838.

Eggenberger József és fia.

Dr. Schedel (Toldy) Ferencz levele Szeder Fábiánhoz.

Pesten, Mártius' 28. 1836.

Magyar Tudós Társaság.

Nagytiszteletű Professor Úr!

Azon hivatalos kéréssel küldöm itt egy névtelennek »*Endrődi Karitás*« című szomorújátékát kegyedhez, méltóztassék azt szigorúan megvizsgálni, 's felőle adandó véleményét velem, a' vétel napjától számítva, egy hónap mulva közleni.

Egyébiránt magamat a' Nagytiszteletű Professor Úr becses jóvoltiba ajánlván, őszinte tisztelettel vagyok kegyednek

alázatos szolgája

Dr. Schedel Ferencz, mp.
titoknok.

Kívül czimzés: A' m. tudós társaság titoknokától.

Nagytiszteletű

Szeder Fábián Urnak, Sz. Benedek rendbeli áld. papnak, római Arcsának, pannonhalmi professornak s' a' magyar tudós tarsaság lev. tagjának.

Hivatalból.

Pannonhalmán

Közli: DR. RÉCSEY VIKTOR.

KAZINCZY FERENCZNÉ, GRÓF TÖRÖK SOPHIE FOLYAMODÁSA KÖLCSÖNÉRT CSALÁDI PERBEN.¹

Nagyméltóságú Patriárcha, Érsek, Főispán, Kegyelmes Uram! Szeretve férjemet, szeretve férjemtől, s nem óhajtvá soha, hogy a nagy világban ragyogjak én, *hét* testben lélekben ép gyermek anyja, egyyike voltam volna a legboldogabb asszonyi teremtéseknek, ha testvérbátyám, gróf Török József, a maga ellenem és testvéröcsém D'Ellevauxné ellen hűsz esztendő olta hidegen és planum szerint űzött kegyetlenségei által szerencsétlenné nem tett volna. Azon reményen épített, hogy *a pert addig vonja, a mig férjemet előli az öregség és gond és akkor velem és árváimmal úgy végez, a hogy akar.* Ne higye Exellentziád, kegyelmes Uram, hogy a mit itt elvontam, velem a fájdalom és gyanu mondatja; ezek a vétkes embernek tulajdon szavai. Érzem én, hogy mind az Exellentziád iránt tartozó tisztelet, mind az asszonyi szerénység azt kívánják, hogy fájdalmamnak ne engedjek indulatos kifakadást, de minekutána Exellentziádat kiáltom fel védelmemre, kötelességem a dolgot úgy adni elő, hogy azokat Exellentziád ismérhesse. Hamisat nem

¹ A folyamodás, melynek egész fogalmazása Kazinczy Ferenczre vall, az utóbbinak kezeirásával erős szürke diósgyőri papírra vetve, eredetiben *Mikola László* ügyvédnél található (Monor, Pestvm.)

mondok, ha azzal magamat, férjemet, gyermekeimet megtarthatnám is, s azt, a' kit segédemre kiáltok, megcsalni nem fogom.

Sem én, sem férjem nem vádoltathatunk vesztegetéssel; az egész táj tudja, hogy sem én nem megyek ki házamból sehová, itt érezvén magamat legboldogabbnak, férjem társaságában és sok gyermekeim nagy csoportjában; sem férjem nem megyen ki soha, hanem ha dolgai azt elmulthatatlanul kívánják. De hét gyermeknek hét darab kenyér kell és hét darab ruha, s a terhes esztendők nekünk is terhet hoztak. A bátyám azzal vádolá férjemet, hogy könyvekre költ és képekre és ír és nem gazdálkodik; engem, hogy mintha én is szent volnék,¹ mindenemet elosztom a szegényekre. Hogy férjem a két maga nagy szenvedelmeit gyermekei kárával nem elégíti ki, sőt, hogy több esztendők olta már könyvet és képet sem vesz, azt én bizonyíthatom 's nem látom, miért nem írjon ő akkor, mikor mások elheverik a napot; én pedig teszek jót, a hol tehetek, de nem azzal a gondatlansággal, hogy mások miatt gyermekeim maradjanak éhen; tudom én, hogy az életnek annyi nyomorúságai vannak, hogy azokon a gazdagok sem segíthetnek mindig; s csak azt teszem, a mi meg nem haladja erőmet. Ha ez vesztegetés volna, Istennek adok kölcsön, mely gazdag kamatot és áldást hoz.

Nem ez rontá meg férjemet, hanem az, hogy testvérbátyám az enyémet vonta meg tőlünk. Látánk, hogy csak marhatartás segíelhet ki a bajból, s hogy azt kezdhessük, kölcsönre vala szükség. A bátyám a' maga gyalázatját el akarván fedezni, azt hirdette mindenkinek, hogy a' pert soha meg nem nyerjük, 's így nekünk kölcsönözni senki sem akara. Megtevénk a' lépést, 's szerencsétlenül, de ha kezemhez vehetem a' magamét a' sanyarú élet és gondos gazdálkodás kevés eszt. alatt helyre állít.

Kegyelmes Uram! April 26d. Exequens Birám harmadszor jő ki Kázmérba, hogy bátyám kezéből kivegye az én részemét és az öcsémét d'Ellevauxnéét. De akkor kettőnknek együtt 26000 papiros forintot kell fizetnünk. E nélkül Biránk nem tesz semmit, vagy a bátyám opponál és ismét tíz esztendőig fog folyni ellene perünk. D'Ellevauxnének nincsen sem magáról, sem szüléiről semmi ötet terhelő adóssága, rátája pedig többet ér, mint 26000 frt. A pert eddig férjem vitte, ez a hív testvérem látja nyomorúságomat és a kettőnk által letenni parancsolt summát maga akarja letenni. A Méltós. Káptalanhoz folyamodik tehát ezen 26000 frt. w. w. kölcsönért, ollyformán, hogy osztályrészét a' Méltóságos Káptalannak az Executiókor resignálja és azt csak arenda titulussal annyi summában, a' mennyit a' 26000 frt. interesse tézsen, birja 's hogy Exellentziád meghatva azok által, a miket ide mellékelt Előterjesztésünk és egyéb írásaink panasznak, kérését a Méltós. Káptalannak ajánlani 's nagy tekintete által boldogítani méltóztassék, az nékem is alázasos könyörgésem.

Kegyelmes Uram, az mindenek felett szükség, hogy Exellentziád lássa, mely istentelenségeket követ el testvérbátyám mi rajtunk két leány-

¹ Nyilván gúnyos czélzás Kazinczyra, a »Szent öreg«-re.

testvérein; hogy lássa, mint nevezgette ez sirjában fekvő atyját az *acquisitort*, az őtet is boldogítót *dilapidátornak*, valamig őtet a ház *fiját* az ház *veje* nem emlékeztette gyermeki tisztjeire; hogy lássa, mint nem rettegett ez még *perjuriumot* is követni-el a törvény előtt; mert csak úgy fog szánakodásra indulni sorsomon, mely valóban irtóztató. Könyörgök Excellenziád előtt alázatosan, méltóztassék Előterjesztésemet végig olvasni és tenni, a mit mennyei szive sugallani fog. Ez a' rossz gyermek és rossz testvér előtte életemet 's férjem életét, s elrablotta gyermekeim örömét 's őket szerencsétlenné tenni most is törekszik. Excellenziádtól várom megtartásomat. Kegyelmeibe ajánlva alázatos tisztelettel maradok Excellenziádnak Széphalom, martzius 28 d. 1830 Alázatos szolgálója Gróf Török Sophie, Kazinczy Ferenczné, sk.

Közli: LATKÓCZY MIHÁLY.

